

Innst. S. nr. 118

(2003-2004)

Innstilling til Stortinget fra utenrikskomiteen

St.meld. nr. 19 (2002-2003)

Innstilling fra utenrikskomiteen om En verden av muligheter - globaliseringens tidsalder og dens utfordringer

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Globaliseringen har teknologiske, kulturelle, rettslige, politiske og økologiske dimensjoner. Det er likevel på det økonomiske området at globaliseringen er tydeligst: Friere bevegelse av varer, tjenester, kapital og informasjon, og større mobilitet av bedrifter og produksjon på tvers av landegrensene.

Derfor tar meldingen utgangspunkt i globaliseringen som en prosess i retning av større integrasjon i verdensøkonomien. Også andre tilnærminger til globaliseringen er relevante og viktige. Regjeringen har likevel funnet det hensiktsmessig å foreta en avgrensning slik det fremgår av nedenstående.

Regjeringens tilnærming til globaliseringens muligheter og utfordringer legger til grunn en politikk som

- hevder menneskeverdets ukrenkelighet, menneskenes grunnleggende rettigheter og menneskets kreativitet og skaperkraft,
- fokuserer på de overordnede målsettinger om verdiskaping, fattigdomsbekjempelse og en bærekraftig utvikling.

For å kunne nå disse målsettingene vil Regjeringen arbeide langs tre akser:

- styrke det internasjonale samarbeidet, regionalt og globalt, gjennom forpliktende regelverk og effektive, legitime og demokratiske institusjoner,
- styrke nasjonale myndigheters evne til å utnytte globaliseringens muligheter og møte dens utfor-

dringer, blant annet gjennom modernisering og effektivisering av offentlig sektor i Norge, og gjennom å bidra til å styrke samarbeidslandenes egen nasjonale kapasitet og kompetanse,

- stimulere til samfunnsansvar og frivillig innsats, blant annet gjennom private bedrifters og flernasjonale selskapers samfunnsansvar, slik at hensynet til etikk, menneskerettigheter og miljø ivaretas, samt oppmuntre til frivillig ansvar og engasjement hos enkeltmennesker og organisasjoner, og nye samarbeidsformer mellom myndigheter, næringsliv og det sivile samfunn.

Det er disse hovedpunktene som danner grunnlaget for Regjeringens politikk på samfunnsområdene som gjennomgås i meldingen.

I kapittel 2 omtales sentrale kjennetegn ved den økonomiske globaliseringen. Verdensøkonomien veves stadig tettere sammen gjennom økende bevegelser av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft på tvers av landegrensene. Utviklingen er drevet frem av en kombinasjon av nedbygging av barrierer, teknologiske endringer og ved at aktørene i markedet søker nye forretningsmuligheter. Det siste tiåret er preget av fremveksten av en global nettverksøkonomi og kunnskapsøkonomi, samtidig som mange land i liten grad har tatt del i den samme utviklingen.

De handelspolitiske rammebetingelsene er tema for kapittel 3. Regjeringens overordnede mål er at rammebetingelsene for internasjonal handel med varer og tjenester skal bidra til nasjonal og global verdiskaping, en sosial rettferdig fordeling og en forsvarlig forvaltning av miljø og ressurser.

Regjeringen vil i den nye forhandlingsrunden i WTO prioritere:

- bedre markedsadgang for norske eksportnæringer, og sikring av et godt, variert og rimelig vare- og tjenestetilbud til norske forbrukere,

- forbedringer i regelverket for internasjonal handel med sikte på økt forutsigbarhet og å motvirke muligheter for vilkårlig skjønnsutøvelse,
- bevaring av et nasjonalt handlingsrom til å føre en landbrukspolitikk i samsvar med våre behov,
- hensynet til miljø og kulturelt mangfold i internasjonal handel, og sikring av likeverdighet mellom WTO og multilaterale miljøavtaler,
- arbeidet for at utviklingslandene blir bedre integrert i internasjonal handel, tilrettelegging for økt import av produkter fra utviklingsland og bidrag til at utviklingslandenes interesser ivaretas i det multilaterale handelssystemet, særlig hva angår de fattigste land.

Regjeringen vil følge opp EØS-avtalen som gjør Norge til en del av EUs indre marked og som åpner for deltakelse på andre områder som miljøvern, utdanning, forskning, forbrukerspørsmål og sosiale spørsmål.

Et viktig kjennetegn ved globaliseringen er utviklingen i de internasjonale kapitalmarkedene. Dette drøftes i kapittel 4. Det er en sentral utfordring å påse at kapitalmarkedene bidrar til å realisere lønnsomme investeringer og å legge rammer som sikrer finansiell stabilitet. Når markedet ikke selv sørger for å kanalisere ressurser dit behovet er størst, må markedet suppleres med mekanismer som kan bidra til å fylle dette behovet. Regjeringen vil

- være en pådriver i det internasjonale arbeidet for å redusere fattige lands gjeldsbyrde,
- være en pådriver for en større grad av fattigdomsorientering og mottakerorientering i de internasjonale finansieringsinstitusjonenes virksomhet, med utgangspunkt i utviklingslandenes egne fattigdoms- og utviklingsstrategier,
- støtte tiltak for å bedre hensynet i og åpenhet omkring de internasjonale finansieringsinstitusjonenes virksomhet,
- bidra til det internasjonale arbeidet innenfor rammen av blant annet IMF for å bedre finansmarkedenes virkemåte, og støtte det internasjonale arbeidet for å sikre makroøkonomisk stabilitet og å forhindre finansielle kriser,
- basere tilsynet med det nasjonale finansmarkedet på internasjonale standarder og metoder.

Globaliseringen medfører skjerpet nasjonal og internasjonal konkurranse. Problemstillingene knyttet til nasjonal politikk for å sikre konkurranseevnen i en global kunnskapsøkonomi er tema for kapittel 5. En helhetlig politikk for verdiskaping må ha som mål at de nasjonale rammebetingelsene for næringsvirksomheten skal være konkurransedyktige. Samtidig er teknologi og kunnskap stadig viktigere konkurransefaktorer. En forutsetning for å kunne nyte godt av de mulighetene som globaliseringen gir, er at kunnskap og nyskaping blir nasjonale prioriteringer.

Regjeringen har som mål at det skal være attraktivt og lønnsomt å drive næringsvirksomhet i Norge. Det krever en helhetlig tilnærming som sikrer stabile og

konkurransedyktige rammebetingelser for næringslivet, og at politikken er innrettet mot lav pris- og kostnadsvekst innenlands. Regjeringen vil

- videreføre den finanspolitiske disiplin, moderniseringen av offentlig sektor og reduksjonen i det samlede skatte- og avgiftsnivået,
- prioritere oppfølgingen av Regjeringens handlingsplan for å forenkle og effektivisere regelverk og reguleringer av betydning for næringslivet,
- legge frem en handlingsplan for en helhetlig innovasjonspolitik i tilknytning til statsbudsjettet for 2004 og legge frem et forslag om innretning og organisering av det næringsrettede virkemiddelapparatet våren 2003,
- sikre velfungerende markeder gjennom oppfølging av handlingsplanen for styrking av konkurransepolitikken og vurdere endringer i konkurranseloven, og
- følge opp tilknytningen til EUs Lisboa-strategi som en del av arbeidet for en helhetlig politikk for å sikre et konkurransedyktig Norge.

Regjeringen har som mål at Norge skal være en ledende kunnskapsnasjon, med utdannings- og forskningsmiljøer i verdensklasse. En forutsetning for å virkeliggjøre dette målet er en sterk nasjonal kunnskapsbase som sikres gjennom et godt utdannings- og forskningssystem med vekt på utvikling av menneskelig kapital, tilrettelegging for nyskaping og en høy grad av internasjonalisering. Regjeringen vil

- styrke kvaliteten i forskning og utdanning, og følge opptrappingsplanen for forskning for at Norge skal nå OECD-gjennomsnittet innen 2005,
- stimulere til økt utveksling og samarbeid mellom norske og utenlandske utdannings- og forskningsinstitusjoner, legge til rette for handel med utdanningstjenester og bygge ned unødige hindringer for godkjenning av kvalifikasjoner og kompetanse som er opparbeidet i utlandet, og
- prioritere utdanning som det viktigste satsningsområdet i norsk utviklingspolitikk.

En sentral politisk utfordring som kan knyttes til den økonomiske globaliseringen, er de menneskeskapte klimaendringene, tap av biologisk mangfold, behovet for en bærekraftig forvaltning av naturressurser og bruk av helse- og miljøfarlige kjemikalier. Dette fremhever betydningen av å ta hensyn til økosystemet og til kommende generasjoners behov, og av en omlegging til bærekraftige produksjons- og forbruksmønstre. Regjeringens politikk for en bærekraftig forvaltning av miljø og ressurser behandles i kapittel 6.

Regjeringens overordnede målsetting for det norske samfunnet, og verdenssamfunnet, er at utviklingen skal være økologisk, økonomisk og sosialt bærekraftig. Innenfor disse rammene vil Regjeringen fremme en stabil og sunn økonomisk utvikling og et samfunn med høy livskvalitet, og bidra til at også verdens fattige får

mulighet til materiell velferd og økt livskvalitet. Regjeringen vil

- gjennom arbeidet for bærekraftig miljø- og naturressursforvaltning bidra i kampen mot fattigdom,
- arbeide for at miljøhensyn står sentralt i utformingen av en bærekraftig utvikling. I dette arbeidet må FNs ledende rolle i det internasjonale samarbeidet bli styrket,
- arbeide for stans i tap av artsmangfoldet og være en pådriver for tiltak mot handel med ulovlig hugget tømmer,
- videreføre en restriktiv politikk med hensyn til genmodifiserte organismer,
- ta et nasjonalt og internasjonalt ansvar for å motvirke globale klimaendringer og arbeide for innføring av ny og klimavennlig teknologi og fornybare energikilder,
- følge opp Verdenstoppmøtet i Johannesburg, blant annet med hensyn til vann og sanitære tjenester, samt bærekraftig produksjon og forbruk,
- fremlegge en nasjonal handlingsplan for bærekraftig utvikling.

I en stadig tettere sammenvevd verden øker tilfanget av impulser og inspirasjon fra andre kulturer. Mangfoldet i kulturelle uttrykk gir oss muligheten for et rikere liv og bidrar til kreativitet og fornyelse. Samtidig er mange bekymret for det press vår egen kultur og vårt eget språk utsettes for. Den kulturelle dimensjonen ved globaliseringen er tema for kapittel 7.

Regjeringen vil føre en kulturpolitikk som utnytter et åpnere verdenssamfunn til fordel for større kulturelt mangfold, og samtidig sette inn positive tiltak der det kulturelle mangfoldet trues. Regjeringen vil

- føre en kulturpolitikk som bevarer og formidler kulturarven, styrker det norske språk, videreutvikler kulturen i Norge og legger til rette for at kulturlivet er åpent for impulser,
- sikre og fremme kulturelt mangfold på globalt og nasjonalt nivå på grunnlag av kulturens egenverdi, og med nødvendige virkemidler sikre brede og smale grupper i befolkningen tilgang til kunst- og kulturopplevelser av god kvalitet og fremme kunstnerisk fornyelse og kvalitet,
- føre en mediepolitikk som sikrer ytringsfriheten, herunder ved å videreføre pressestøtten og statlig eierskap i NRK, samt videreføre støtten til filmproduksjon og etablere støtteordninger også for andre medier,
- delta i det internasjonale arbeidet for vern og fremme av kulturelt mangfold,
- bidra til profileringen av norsk kultur i utlandet og fremme kontakt og samarbeid mellom miljøer og kunstnere i Norge og utlandet.

Økonomisk kriminalitet og etiske utfordringer knyttet til globaliseringen drøftes i kapittel 8. Økonomisk kriminalitet, korrupsjon og etisk uansvarlighet må bekjempes for å sikre at globaliseringen skal kunne

fremme verdiskaping, fattigdomsbekjempelse og en bærekraftig utvikling. I tillegg til myndighetenes nasjonale og internasjonale tiltak må næringslivet selv ta ansvar for de etiske sider ved egen virksomhet og forholdet til bedriftens omgivelser. Nye partnerskap og samarbeidsformer mellom myndigheter, næringsliv og det sivile samfunn er nødvendige som tillegg til tradisjonelle tiltak fra myndighetenes side. Regjeringen vil

- intensivere innsatsen, nasjonalt og internasjonalt, for å bekjempe korrupsjon, hvitvasking, grenseoverskridende økonomisk kriminalitet og menneskehandel,
- være en pådriver for å sette spørsmålet om ulovlig ressursutnyttelse og økonomiske drivkrefter i krig og konflikt på den internasjonale dagsorden,
- prioritere hensynet til menneskerettighetene, kampen mot korrupsjon og arbeidet for godt styresett som en integrert del av utviklingssamarbeidet,
- fremme bedrifters samfunnsansvar gjennom dialog og samarbeid med næringslivet og det sivile samfunn,
- arbeide for at statlig innkjøpspolitikk skal være et eksempel til etterfølgelse i arbeidet for samfunnsansvarlig produksjon og innkjøp,
- styrke oppfølgingen av ILOs arbeid for å sikre internasjonale minimumsstandarder i arbeidslivet og prioritere oppfølgingen av ILOs Verdenskommisjon for den sosiale dimensjon ved globalisering, spesielt med tanke på en bedre samordning av virksomheten mellom ILO og andre relevante internasjonale institusjoner som FN, WTO, IMF og Verdensbanken.

En forutsetning for å kunne utnytte globaliseringens muligheter er at menneskets og samfunnets sikkerhetsbehov blir ivaretatt. Sammenhengen mellom globaliseringen og det enkelte menneskets og samfunnets sikkerhet og sårbarhet behandles i kapittel 9. Sikkerhetsutfordringene i dagens verden er mer mangfoldige og mer sammensatt enn tidligere. En mer integrert verden innebærer en gjensidig avhengighet mellom landene som i sin tur fører til større sårbarhet. Teknologiske og økonomiske kanaler kan misbrukes til formål som truer vår sikkerhet. Økende handel og reisevirksomhet øker risikoen for spredning av sykdommer. Regjeringen vil

- prioritere det nasjonale og internasjonale arbeidet for å forhindre og bekjempe terrorisme med politiske, diplomatiske, juridiske, økonomiske og militære virkemidler,
- styrke det forebyggende arbeidet med sikkerhet og beredskap innenfor viktige samfunnssektorer som telekommunikasjon, kraftforsyning og petroleumsvirksomheten,
- styrke arbeidet med å sikre forbrukeren tilgang på trygg mat,
- styrke det nasjonale og internasjonale arbeidet for å overvåke, forebygge og bekjempe smittsomme sykdommer.

Foreslåtte tiltak vil enten bli gjennomført innenfor rammen av eksisterende budsjetttrammer eller bli fremmet gjennom den ordinære budsjettprosessen.

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Haakon Blankenborg, lederen Thorbjørn Jagland, Jens Stoltenberg og Gunhild Øyangen, fra Høyre, Mette Korsrud, Inge Lønning, Oddvard Nilsen og Finn Martin Vallersnes, fra Fremskrittspartiet, Morten Høglund og Christopher Stensaker, fra Sosialistisk Venstreparti, Kristin Halvorsen og Bjørn Jacobsen, fra Kristelig Folkeparti, Jon Lilletun og Lars Rise, og fra Senterpartiet, Åslaug Haga, støtter utgangspunktet for denne meldingen om at globaliseringens tidsalder er en verden av muligheter, ikke begrensninger. Utfordringen blir å legge til rette for at det enkelte menneske i størst mulig utstrekning skal kunne realisere sine evner, slik at flest mulig skal kunne dra nytte av de muligheter som globaliseringen gir.

Komiteen viser til at utgangspunktet for denne meldingen er det globaliseringsprosjektet som ble igangsatt i Utenriksdepartementet av den forrige regjeringen.

Komiteen mener at målet med behandlingen av denne meldingen først og fremst er å

- bidra til en bred debatt om globaliseringen,
- bidra til en mest mulig felles forståelse av globaliseringsprosessen og de muligheter og utfordringer den stiller til Norge og det internasjonale samfunn,
- bidra til å skape felles holdning omkring behovet for mer demokrati internasjonalt og bedre global styring,
- bidra til utformingen av felles tiltak - nasjonalt og internasjonalt - som kan bidra til at flere får ta del i gevinstene av globaliseringen og at globaliserings negative konsekvenser begrenses.

Komiteen vil ikke drøfte alle enkeltsaker i denne innstillingen, men vil søke å sette de store, overordnede spørsmålene i fremste rekke.

Komiteen mener det er riktig, som Regjeringen gjør, å ha som ambisjon at globaliseringens tidsalder skal være en verden av muligheter og ikke begrensninger. Komiteen mener dette kan oppnås med en ambisiøs politisk visjon, etterfulgt av riktige beslutninger og handlinger. Visjonen er at flest mulig kan dra nytte av globaliseringens muligheter. Globaliseringen innebærer at behovet for globale fellesskapsløsninger blir ytterligere styrket. I særlig grad vil komiteen fremheve behovet for en reform av FN. Et reformert FN som tar bedre hensyn til de politiske, økonomiske, sikkerhetsmessige og miljømessige utfordringer som starten på det 21. århundre reiser, vil være et FN som er mer legitimt og dermed også mer effektivt og demokratisk.

Komiteen er av den oppfatning at en framtidig globaliseringsprosess må sette menneskenes og fellesskapets behov i sentrum.

Komiteen mener at målet må være at vi gjennom bedre internasjonale kjøpereglene skaper et globalt samfunn tuftet på demokratiske stater der alle mennesker har sosial sikkerhet basert på rettferdighet og der alle har rett til en jobb og mulighet til å forsørge seg og sine. Det må være et mål at de grunnleggende menneskerettigheter er respektert i alle samfunn, og at alle mennesker er vernet mot overgrep. Jordens ressursgrunnlag må sikres gjennom en bærekraftig utvikling som ivaretar hensynet til kommende generasjoners behov.

For å oppnå dette kreves det, etter medlemmene fra Arbeiderpartiets, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiets mening, sterke internasjonale institusjoner. Disse medlemmer konstaterer at mens marked og samfunn er blitt globalisert, har vår evne til å styre disse nye kreftene blitt hengende etter. Disse medlemmer viser til at følgen av dette har vært at globaliseringen blir sett på som en negativ, ukontrollerbar kraft som hindrer stater styring i det som oppfattes som egne anliggender, og forskyver makten vekk fra folket og inn i hendene på multinasjonale selskaper og finansnettverk.

Komiteen viser til at internasjonal kriminalitet og terrorisme, korrupsjon og spredning av smittsomme sykdommer også er negative utslag av globaliseringen som gjør at mange ser på den med frykt og ikke som et gode.

Komiteen mener at på samme måte som det gradvis er bygget en rettsorden og demokrati i nasjonalstaten, er det det globale fellesskapets oppgave å bygge en sterkere internasjonal rettsorden med bedre styringsinstrumenter enn det vi har i dag. Komiteen mener at FN må stå helt sentralt i et internasjonalt samarbeid basert på rettsprinsipper og representative, effektive og demokratiske institusjoner.

Komiteen ser en nasjons manglende mulighet til å påvirke globaliseringen som en demokratisk utfordring. Komiteen mener at vi behøver globale institusjoner som er demokratiske, representative, åpne, samordnende og effektive, for å fornye demokratiet. Komiteen støtter her FNs generalsekretærs initiativ for å opprette et bredt panel av personer på høyt nivå for å se på globale trusler mot fred og sikkerhet. På dette grunnlaget skal panelet vurdere muligheten for å styrke det internasjonale samarbeidet for å håndtere disse truslene, samt vurdere nødvendige endringer av FN og de globale institusjonene i tråd med generalsekretærens tale til FNs generalforsamling 23. september 2003. Oppnevningen av et høynivåpanel for FN-reform kan gi startskuddet til en prosess som vil prege og legge føringer på den videre debatt om FN i bred forstand. Panelet skal legge fram sine forslag til FNs generalsekretær slik at han kan fremme anbefalinger til åpningen av neste års generalforsamling. Komiteen mener at FNs generalforsamling må sluttbehandle forslagene til reform.

Komiteen slår fast at FN er vår tids viktigste institusjonelle system og det vesentligste virkemiddelet i arbeidet for global fred, sikkerhet, bærekraftig utvikling og forsvar av menneskerettighetene. Komiteen mener at FN må videreutvikles til å bli mer representativt og effektivt. Etter komiteens mening må dette på kort sikt innebære at arbeidet med å reformere FNs sikkerhetsråd videreføres. Forandringer er nødvendige siden representasjonen i Sikkerhetsrådet verken er demokratisk eller representativ for de reelle, globale maktforhold i dag. En reform må sikre at alle regioner er representert i Sikkerhetsrådet.

Medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet mener at vetoretten må innskrenkes og kun brukes med begrunnelse i FN-charteret og FNs menneskerettighetskonvensjoner, og da alltid med en utførlig stemmeforklaring.

Komiteen mener det er behov for en bedre samordning innad i FN og mellom banksystemet og FN-systemet. Videre er det avgjørende at alle institusjonene samarbeider tett på landnivå, og at rollen som FN-koordinator styrkes. Behovet for samordning bør knyttes til Tusenårsmålene, der ambisjonen er en halvering av verdens fattigdom innen 2015.

Medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet mener at et mer ambisiøst reformarbeid i FN bør lede til etableringen av FNs økonomiske og sosiale sikkerhetsråd ("UN Development Council"). Et slikt råd med beslutningsmyndighet og som kommer i tillegg til det ordinære sikkerhetsrådet, bør erstatte både G8-møtene og FNs sosiale og økonomiske råd (ECOSOC). Bretton Woods-institusjonene (Det internasjonale pengefond og Verdensbanken) må underordnes vedtakene i et slikt råd i FN.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, mener Norge bør videreføre skiftende regjeringers innsats for ytterligere å effektivisere de eksisterende fora, snarere enn å forsøke å erstatte dem med noe annet. Flertallet mener målet må være å gjøre de eksisterende multilaterale fora, herunder Bretton Woods-institusjonene, så effektive, relevante og representative som mulig. En særlig utfordring for Norge som medlemsland er å få de ulike multilaterale fora til å fungere optimalt sammen.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil vise til at ved siden av de multilaterale institusjonene finnes også viktige konvensjoner og avtaleverk slik som Kyoto-protokollen, Konvensjonen om biologisk mangfold, OECDs og FNs konvensjoner mot korrupsjon og Den internasjonale straffedomstolen (ICC), for å nevne noen. Det er viktig at flere land ratifiserer og etterlever disse.

Et tredje flertall, alle unntatt medlemmet fra Senterpartiet, mener også det er nødvendig å klargjøre hva som skal være FNs rolle, oppgaver og handlingsrom i forhold til den sterke regionaliseringen i verdenssamfunnet. Dette flertallet oppfatter økt regionalisering som en varig og lovende trend. Det skaper nye muligheter for fred, utvikling og samhandling. Regional integrasjon skaper også nye muligheter for interregionalt samarbeid. Dette er en ekstra måte å styrke den globale styringen på.

Et fjerde flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil understreke den betydningen Den europeiske union har for samarbeid, sikkerhet og utvikling i Europa. Dette flertallet mener at støtten til regional integrasjon i flere deler av verden bør være en del av dagsordenen for å bygge bedre global sikkerhet, samarbeid og styring.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil understreke FNs rolle som den viktigste internasjonale organisasjonen for fred og sikkerhet, og som den eneste legitime instansen til å gi mandat for maktbruk i forholdet mellom statene. Disse medlemmer understreker at regionalt samarbeid på et mellomstatlig nivå er viktig for å fremme politisk, økonomisk og kulturelt samarbeid mellom landene, og at slikt regionalt samarbeid kan bidra til å forebygge, dempe eller løse konflikter på en effektiv måte. Samtidig må regionalt samarbeid ikke innebære oppbygging av nye blokker og barrierer som virker negativt i forhold til internasjonalt samarbeid eller for forholdet mellom rike og fattige land.

Komiteen viser til at Regjeringen slår fast at fattigdom er vår tids største utfordring, og at fattigdommen skaper en lang rekke andre problemer. Komiteen deler det synspunkt at fattigdommen ofte er årsak til andre problemer. Komiteen vil også understreke at vår tids mange problemer og utfordringer har sin bakgrunn i komplekse årsakssammenhenger. Mange globale problemer dreier seg om skjev fordeling, ikke bare av penger, men av innflytelse, arbeid, sosial beskyttelse og muligheter.

Komiteen vil også peke på at mangel på utvikling ikke alene kan forklares i fattigdom. Det er sammensatte årsaker, som korrupsjon og globaliseringen av kriminelle nettverk, indre konflikter og mangel på frihet, demokrati og rettsstatsprinsipper, såkalte feilslåtte stater hvor staten ikke klarer å gi innbyggerne noen slags tilbud eller utvikling.

Komiteen vil peke på spesielt fem globale problemer som skaper et gap av forskjeller mellom nord og sør, øst og vest:

- *For det første* er den globale sikkerhetssituasjonen svært ustabil. Politiske og ideologiske konflikter i kjølvannet av den kalde krigen er erstattet av dype økonomiske og kulturelle motsetninger som har blitt mer synliggjort av det globaliserte informa-

sjonssamfunnet. Forbindelsen mellom konflikt og fattigdom blir mer og mer fremtredende.

- *For det andre* er andelen mennesker (i prosent) som lever i absolutt fattigdom, redusert de siste 50 år. Likevel har antallet mennesker som lever i absolutt fattigdom aldri vært så høyt. Mer enn 1,2 milliarder mennesker - en femtedel av verdens befolkning - lever på mindre enn 1 dollar dagen.
- *For det tredje* krever etter komiteens flertalls syn, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, de globale miljøproblemene konkret handling. Som det påpekes i meldingen, er menneskeskapt klimagasser ifølge FNs klimapanel (IPCC) den viktigste årsaken til den globale oppvarmingen vi har sett de siste 50 årene. Samtidig står vi overfor en utvikling hvor det biologiske mangfoldet reduseres raskere enn noen gang tidligere. Tilgangen på rent vann og energi er en stor utfordring for store deler av kloden.
- *For det fjerde* har det globale arbeidsmarkedet etter komiteens syn endret totalt karakter i løpet av de siste tiårene. Størstedelen av verdens arbeidsstyrke befinner seg i sør. Både nord og sør deler problemet med høy arbeidsledighet. I tillegg har de i sør omfattende problemer med manglende arbeidstakerrettigheter, mangler på statlig regulering eller kollektive rettigheter til å organisere seg og forhandle. Tall fra ILO viser at rundt 250 millioner barn mellom 5 og 14 år arbeider i utviklingsland. Bistand og internasjonal assistanse kan bidra til å dempe konsekvensene av dagens urettferdigheter, men risikerer å bli undergravd av manglende koordinering og standarder.
- *Og for det femte* sliter vi i dag etter komiteens flertalls syn, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, med omfattende styringsproblemer. Det globale demokratiet er for svakt, lite handlekraftig og lite representativt. Utviklingslandene er for dårlig representert i de globale institusjonene. Ulikheten har også økt mellom de rike i nord og de mange fattige i sør. Det er en manglende sammenheng mellom de problemer kloden står overfor, og de områdene som det globale demokratiet har virkemidler på. De regionale og globale institusjonene klarer ikke i tilstrekkelig grad å skape felles handling på de politikkområdene som nasjonene selv har mistet kontrollen over.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet påpeker at globaliseringen har både positive og negative konsekvenser. Disse medlemmer understreker at globaliseringsprosessene ikke er naturgitte, men at de fleste av dem har sitt opphav i politisk vilje. Følgelig har også politiske myndigheter mulighet til å begrense de negative utslagene av globalisering.

Disse medlemmer påpeker at globalisering medfører maktflytting bort fra demokratisk valgte organer til markedsaktører og internasjonale eller overnasjonale organisasjoner som ikke står direkte ansvar-

lig som folkevalgte. Disse medlemmer påpeker at nasjonalstatens rolle som styringsredskap forblir viktig i en globalisert verden, siden nasjonalstater styrt av folkevalgte innehar en demokratisk legitimitet som overnasjonale og internasjonale institusjoner ikke innehar i samme utstrekning. Disse medlemmer konstaterer at mens marked og samfunn er blitt globalisert, har vår styringsevne blitt hengende etter. Følgelig er det viktig, både av hensyn til effektiv styring og demokratiske legitimitet, at nasjonalstatens styringskapasitet styrkes.

Disse medlemmer konstaterer samtidig at globaliseringen har gjort behovet for en global arena for konflikt- og problemløsning større. Disse medlemmer ser FN som den mest legitime arena for dette, siden FNs beslutningsmekanismer er demokratisk forsvarelig fra nasjonalstatenes synspunkt.

Disse medlemmer anser regionale samarbeidsløsninger som et supplement til globale løsninger i FN-regi, men er skeptisk til overnasjonale strukturer som kan skape nye internasjonale spenninger. Disse medlemmer frykter at fokus på regionale blokkdannelse tar fokus og ressurser bort fra global kapasitetsbygging.

Kap. 2 Den økonomiske globaliseringens kjennetegn

Komiteen har merket seg meldingens beskrivelse av den økonomiske globaliseringens kjennetegn. Komiteen vil knytte noen kommentarer til den historiske analysen.

Komiteen viser til beskrivelsen i meldingen om at perioden etter annen verdenskrig har vært preget av sterk og langvarig økonomisk vekst, samt en stadig økende liberalisering og voksende handel. Komiteen vil her påpeke at den sterkeste veksten i vår del av verden kom i de første 25-30 årene etter annen verdenskrig. Denne perioden, med oppbygging av vårt eget velferdssamfunn, var preget av nasjonal regulering av økonomiene, etterfulgt av gradvise avreguleringer. En slik prosess, kombinert med viktige styringsmekanismer, skaper en bærekraftig økonomisk utvikling.

Komiteen viser til at 1970-tallet førte til et paradigmeskifte i synet på internasjonal politisk økonomi. Dette hadde blant annet sammenheng med sammenbruddet i Bretton Woods-systemet og oljeprissjokket i 1973-74. Det nye politisk-økonomiske paradigmet som vokste fram, bar i stor grad preg av en større vektlegging av markedsøkonomiske prinsipper. Det innebar at markedsløsninger i større grad skulle stå for fordeling av goder og byrder i samfunnet. Det innebar samtidig en mindre tiltro til politisk styring. Komiteen vil også vise til at den skandinaviske modellen, som det var bred politisk enighet om, førte til en større grad av sosial utjevning og økonomisk vekst. I denne modellen lå det også en større tiltro til folkelig engasjement for natur- og miljøbevaring.

Komiteen viser til Regjeringens påpekning om at kostnadseffektiv transport av innsats- og ferdigvarer innebærer at produksjonen av ferdigvarer kan etableres hvor som helst i verden, fjernt fra markedene, uten at

transportfaktoren blir en hindring. Komiteen vil samtidig vise til den utfordringen som økt transport kan innebære for miljøet, med utgangspunkt i at økt transport fører til økte klimautslipp. Det er positivt at både interessegrupper og deler av transportbransjen selv arbeider med løsninger som kan redusere miljøkonsekvensene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet understreker den viktige rollen fagbevegelsen har spilt for å bygge opp et demokratisk velferdssamfunn, med vern mot utnyttig og underbetaling, skadelig arbeidsmiljø og styrking av innflytelse over egen arbeidssituasjon. Disse medlemmer viser til at Frie Faglige Internasjonale (FFI) peker på et økende antall overgrep mot fagforeningsaktivister verden over og skriver i sin årsrapport for 2003 at 213 fagforeningsaktivister ble drept eller forsvant i 2002 på grunn av sin aktivitet. FFI mener det økende presset mot faglige rettigheter skyldes økt internasjonal konkurranse.

Medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at millioner av mennesker i en rekke land arbeider under slaveliknende forhold, er ekstremt underbetalte og arbeider under helseskadelige eller farlige arbeidsforhold. Arbeidsinnvandrere er særlig utsatt for brudd på faglige rettigheter i alle regioner av verden, og er blant de mest marginaliserte og utnyttede arbeiderne i verden. I enkelte land produseres varer vi kjøper i Norge ved hjelp av tvangsarbeid og slaveri. I slike tilfeller mener disse medlemmer forbrukerboikott kan være på sin plass, men mener i hovedsak at aktive tiltak som kan styrke arbeidernes stilling er mer målrettet enn slike sanksjoner, og at ulike former for boikott i en del tilfeller kan lede til forverrede forhold for arbeiderne.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet mener Regjeringen må ta opp overgrep mot fagforeningsaktivister og brudd på grunnleggende faglige rettigheter med de land vi har handelssamarbeid med, og at det å argumentere for organisasjonsrett og forhandlingsrett i arbeidslivet må være en del av vårt generelle engasjement for sosiale og politiske menneskerettigheter verden over. Disse medlemmer mener at Norge også må gi aktiv støtte til dannelse av fagforeninger, og at slik støtte kan kanaliseres gjennom de norske fagorganisasjonene som allerede driver verdifullt internasjonalt solidaritetsarbeid.

Komiteens medlem fra Senterpartiet påpeker at sammenhengen mellom økonomisk vekst og liberalisering ikke er entydig. Betydelige deler av velstandøkningen i vår del av verden i forrige århundre fant sted under betydelig regulering og politisk styring. Perioden etter annen verdenskrig var preget av en sterk nasjonal regulering av økonomien etter keynesiansk modell, samt nasjonalt baserte velferdsstater. I historisk perspektiv er tendensen at land liberaliseres

etter hvert som velstanden øker, mens mindre konkurransedyktige land har hatt hjelp av betydelig beskyttelse i det internasjonale markedet før de har liberalisert innenfor gitte sektorer.

Dette medlem mener at frivillig mobilitet av mennesker i utgangspunktet er et positivt trekk ved globaliseringen, men at det samtidig byr på betydelige utfordringer. Friere arbeidsinnvandring vil være et gode for enkeltindivider og deler av næringsliv og samfunnsøkonomi, samtidig som det kan medføre sosial dumping og press mot opparbeidede rettigheter i nasjonale velferdsstater. Dette medlem understreker det legitime behovet for politisk styring av mobiliteten til arbeidsmarkedet for å unngå alvorlige ubalanser i arbeidsmarkedet.

Kap. 3 Rammebetingelser for internasjonal handel

Komiteen ser det som en hovedsak for internasjonal politikk i årene framover å minske gapet mellom fattig og rik i verdenssamfunnet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener at en bærekraftig utvikling best sikres gjennom en økonomisk politikk basert på en aktiv og demokratisk stat. Dette er en stat som medvirker til omfordeling, driver institusjonsbygging til fellesskapets beste, som samarbeider med partene i arbeidslivet og andre sosiale partnere, som viser respekt for grunnleggende sosiale standarder i arbeidslivet, og som aktivt medvirker i utviklingen av samfunn uten store sosiale forskjeller.

Komiteen slår fast at internasjonal handel slik den nå virker, har bidratt til bedre levekår og økt velferd for mange mennesker over hele verden, men også til større forskjeller og økte miljøproblemer. Komiteen mener derfor det er behov for et globalt handelsregime som gir bedre muligheter for økonomisk vekst og utvikling for fattige land og folk og som derved bidrar til å minske gapet mellom rike og fattige land i verden. Komiteen mener at institusjonelle og politiske endringer må finne sted internasjonalt for å bekjempe de negative sidene som er nevnt.

Komiteen mener at det må legges til rette for økte investeringer og sysselsetting i et mangfoldig næringsliv, særlig i de fattigste landene i sør. Komiteen mener det samtidig må satses på mer utdanning og kompetanseoverføring som gradvis gir landene et næringsliv som ikke bare er råvareavhengig, men forankret i moderne teknologi og kunnskapsproduksjon. Arbeidstakerne må ha et lønnsnivå som sikrer reell vekst i kjøpekraften til fattige mennesker. Parallelt må arbeidstakernes rettigheter sikres slik at konkurransen om arbeidsplasser ikke skaper utnyttelse og økte forskjeller.

Komiteen viser til at mange bedrifter med arbeidsplasser i rike land flytter til land med billigere arbeidskraft. Dette er en utvikling som kan ha store sosiale følger og skape mange utfordringer. Landene i nord blir dermed sittende igjen med stadig mindre arbeidsintensiv industri.

Komiteen mener det er nødvendig at:

- Det overføres teknologi og kompetanse til å sette land, regjeringer og andre institusjoner i sør i stand til å utrede og formulere sin egen økonomiske politikk, nærings- og arbeidsmarkedspolitik.
- Landene i sør bør i internasjonalt økonomisk og handelsmessig samarbeid ha anledning til nasjonale overgangsordninger der regjeringene kan stille krav til investorer om teknologioverføring samt andelen av innsatsvarer som skal produseres lokalt. Regjeringene i disse landene må sikres politisk spillerom og virkemidler til å bygge opp en bærekraftig økonomi som grunnlag for utviklingen av velferdssamfunn slik vi gjorde i Norge og andre europeiske samfunn.
- Partssamarbeid i arbeidslivet og forhandlinger spiller en viktig rolle i slike utviklingsprosesser, og Norge har mye viktig kompetanse å bidra med når det gjelder partssamarbeidets betydning for stabilitet, omfordeling og bærekraftig utvikling.
- FN, Verdensbanken og IMF må samarbeide med nye allianser for jobbskaping. På regionalt nivå bør de regionale utviklingsbankene utvikle jobbprogrammer, slik som det UNDP-finansierte "Jobs for Africa Programme".
- Både på nasjonalt, regionalt og globalt plan må arbeidslivets parter spille en viktig rolle for å skape flere og bedre arbeidsplasser.
- Satsing på utvikling av landbrukssektoren er av sentral betydning for jobbskaping i fattige land.

Komiteen vil understreke at det på områder som jobbskaping allerede gjøres svært mye, blant annet for å forbedre rammevilkårene for investeringer og utvikling av privat sektor i utviklingslandene. Stor vekt legges på utvikling av små og mellomstore bedrifter. Dette er en del av utviklingsbistanden som i dag prioriteres stadig høyere. Komiteen vil i den sammenheng særlig vise til ILOs arbeid med å skape trepartsstrukturer og tilrettelegging av arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisering.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser videre til at økonomisk liberalisering har ført til at de sterkeste aktørene, dvs. de som har teknologi, kunnskap om markeder og penger, har makt til å definere de økonomiske spillereglene og politiske rammene. For at handel skal kunne være en positiv utviklingsstrategi, må det være ett av flere politiske virkemidler.

Et annet flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener målet er en mer fri og rettferdig verdenshandel.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet mener at målet for det globale handelssamarbeidet må være å få en mer rettferdig handel som kan innebære økt handel med land som i dag er marginaliserte i verdensøkonomien. Disse medlemmer mener at en friere verdenshandel må kombineres med sterkere styring for å

ivareta miljøhensyn, faglige rettigheter og tiltak som kan bedre handelsbalansen mellom rike og fattige land. Disse medlemmer mener at internasjonale miljøavtaler skal være overordnet WTO-reglene.

Komiteen mener at en slik økonomisk politikk på det internasjonale plan vil tilsi at:

- Vi trenger multilaterale handelsregler som kan regulere adferden til stater og selskaper og som kan sikre en rettferdig behandling for alle. Vi trenger regler som gjør verdens handelssystem mer åpent og ansvarlig.
- Grunnleggende miljøstandarder må legges til grunn for Norges handels-, investerings- og utviklingspolitikk.
- Internasjonal handel må ta hensyn til miljø. Det er derfor behov for miljøreguleringer. Samtidig er det viktig at de handelstiltak som benyttes for å oppnå bedre miljø, er åpne og tilsiktet. På verdensstoppmøtet i Johannesburg ble det bestemt at WTO-reglene og miljøavtalene skal være sidestilt og gjensidig støttende. Miljøtiltak skal ikke kunne brukes som skjult proteksjonisme, og WTO-reglene må ikke undergrave miljøhensyn.
- Alle former for eksportsubsidier og dumping av mat fra rike land til utviklingsland bidrar til å ødelegge hjemmemarkedet for bønder i sør samt adgang til verdensmarkedet for utviklingslandene. Slike støtteordninger bør derfor opphøre. I tillegg må, etter komiteens flertalls syn, alle unntatt medlemmet fra Senterpartiet, rike land foreta reduksjoner i den handelsvridende, interne støtten.
- Endringer av interne støtteordninger i landbruket må, etter et annet flertalls syn, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, ta hensyn til landbrukets verdi for kulturlandskap, miljø og bosetting.
- Utviklingsland må få såkalt handelsrelatert bistand. Komiteen er derfor positiv til at Regjeringen ønsker å styrke innsatsen for blant annet å sette disse landene bedre i stand til å produsere varer som kan tilfredsstillere våre markeder.
- Globaliseringen og rammebetingelser for internasjonal handel må ikke utvikles slik at nasjonale myndigheter tvinges til å privatisere offentlige velferdsgoder som på sektorene utdanning, helse, energi og vannforsyning. Flertallet, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at tvang i en slik sammenheng heller ikke følger av GATS-avtalen. Medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet mener Norge må arbeide for en presisering av GATS-avtalen når det gjelder offentlige tjenester og velferdsgoder slik at det gjøres enda klarere at alle land fritt skal kunne organisere slike tjenester uten krav om konkurranseutsetting, og med mulighet til å kunne ta nasjonale hensyn ved anbudsutsetting av tjenester innen offentlig sektor.
- Komiteen mener at patentlovgivning ikke må utformes på en slik måte at den hindrer myndig-

heter adgang til livsviktige medisiner. I denne sammenheng viser komiteen til enigheten om adgang til tvangslisensiering og kjøp av slike kopier fra billigere produsentland.

Komiteen vil understreke at et forpliktende, multilateralt handelssystem er det beste virkemiddel mot vilkårlighet, proteksjonisme og den sterkeste rett. WTO-regelverket beskytter mot diskriminering, og tvisteløsningsmekanismen sikrer etterlevelsen av regelverket. Komiteen vil derfor understreke at et slikt regelverk har stor betydning for både fattige og små land.

Komiteen viser til at forhandlingene i WTO foregår både på det formelle og uformelle plan, slik meldingen påpeker. Komiteen viser videre til at dette skaper utfordringer for de land som ikke har kapasitet til å delta i de uformelle drøftelsene, og at mangelen på informasjon om hva som foregår, gjør at maktforholdene i organisasjonen framstår som ubalansert. Komiteen mener det er viktig å arbeide for større åpenhet i WTO både innad og utad, og er tilfreds med at Regjeringen har foreslått tiltak i den retning. Komiteen mener det er viktig å arbeide videre med disse spørsmålene, og særlig er det viktig å arbeide for en ytterligere styrking av utviklingslandene i selve forhandlingene.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Senterpartiet, vil vise til at utviklingslandene har behov for adgang til markeder i rike land, og at dette er det viktigste kravet fra disse landene i WTO-forhandlingene. Samtidig vil flertallet påpeke at handelsbarrierene utviklingsland imellom også er et stort hinder for eksport.

Komiteen vil påpeke at det kan være hensiktsmessig på investeringsområdet å skille mellom langsiktige direkteinvesteringer og kortsiktige kapitalbevegelser. Forskningsresultater fra Norsk Utenrikspolitisk Institutt seksjon for internasjonal økonomi peker i retning av at direkteinvesteringer stort sett er bra for dem som mottar slike, men at liberalisering av kortsiktige kapitalbevegelser kan være farlig for land med et svakt finanssystem.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, er enig med Regjeringen i at EØS-avtalen er grunnpilaren i Norges forhold til vårt viktigste marked, EU. Flertallet mener at regional integrasjon skaper nye muligheter. Flertallet vil samtidig påpeke at det kan medføre utfordringer med konkurranseulempen for dem som står utenfor handelsblokkene.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti viser ellers til sine merknader om EØS i Innst. S. nr. 103 (2003-2004) fra utenrikskomiteen, jf. St.prp. nr. 3 (2003-2004), og Innst. S. nr. 24 (2002-2003) fra utenrikskomiteen, jf. St.meld. nr. 27 (2001-2002) EØS-samarbeidet 1994-2001.

Komiteen vil i likhet med Regjeringen påpeke at EFTA-medlemskapet og EFTAs frihandelsavtaler med tredjeland er viktig for å sikre adgang til markeder av betydning for norsk næringsliv.

Samtidig er komiteen bevisst på det som Regjeringen påpeker i meldingen, at det økende antallet regionale frihandelsavtaler medfører en uthuling av WTOs bestevilkårsprinsipp om like vilkår for alle medlemsland.

Det bør derfor etter flertallets syn, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti, arbeides for å utvide de ulike regionale samarbeidsformene til også å gjelde på global basis.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil understreke at Norge må innta en posisjon i WTO som innebærer et klarere engasjement for de fattige landene og interessene til verdens fattigste. Disse medlemmer mener den overordnede målsettingen for WTO og den globale handelspolitikken må være å bidra til en omfordeling fra de rike til de fattige, og sørge for en verdenshandel som er økologisk bærekraftig. Disse medlemmer mener det må legges til grunn en erkjennelse av at det finnes økologiske grenser for veksten, og at omfordeling må til dersom verdens fattige skal få dekket sine grunnleggende materielle behov, og dersom en større del av verdens befolkning skal nærme seg vestlig forbruksnivå.

Disse medlemmer mener at handel kan være et middel i utviklingen, men ikke et mål i seg selv. Disse medlemmer mener det er opplagt at ikke alle sektorer skal inkluderes i et internasjonalt handelssystem, og at slett ikke alle sektorer egner seg for liberalisering.

Disse medlemmer vil peke på at det ikke er noen automatisk sammenheng mellom en friere verdenshandel og økonomisk utjevning mellom og innad i land. Tvert imot er det i dag en tendens til økende økonomiske forskjeller i en rekke land med stor eksport. Disse medlemmer minner om at flertallet av verdens fattige først og fremst er avhengige av bedre tilgang til egne hjemlige markeder, og at handelsliberalisering ofte truer dette.

Disse medlemmer mener at internasjonal handel og WTO må underordnes FN's overordnede mål.

Disse medlemmer mener videre at WTO må evaluere konsekvensene av eksisterende avtaler før nye områder inkluderes.

Disse medlemmer mener Norge må gå imot at de såkalte Singapore-temaene skal stå sentralt i de kommende WTO-forhandlingene, men være lydhør overfor den kritikken som har fremkommet fra landene i sør om dette blant annet knyttet til at agendaen i WTO har blitt for omfattende. Videre mener disse medlemmer at Norge må arbeide for at forhandlingen om en ny GATS-avtale om tjenester ikke skal bidra til å fremme privatisering av sektorer som helse og utdanning. Disse medlemmer mener at Norge også må støtte klart opp om de fattige landenes interesser når det gjelder spørsmål om teknologioverføring og patenter (TRIPS-avtalen).

Disse medlemmer viser til at landbruk er viktigste sysselsetting for mer enn 70% av befolkningen i fattige land, og at WTOs avtale om handel med landbruksvarer kan ha stor innvirkning for de fattige landene. Disse medlemmer vil peke på at voksende bybefolkning og voksende slumbyer er et betydelig problem i en rekke land, og at mer rettferdig fordeling av landbruksjord og mulighet for fattige til å leve av eget jordbruk kan være en sentral strategi for å motvirke dette. Disse medlemmer viser i denne sammenheng til erfaringene fra Brasil hvor flere hundre tusen fattige med tilknytning til bevegelsen "Sem Terra" (MST) har lyktes i å komme ut av fattigdom gjennom tildeling av landbruksjord.

Disse medlemmer mener at en omlegging av landbruket internasjonalt til et landbruk som er mindre industrialisert, og i større grad tar økologiske og dyretiske hensyn, vil innebære at en fjerner den overproduksjonen av landbruksvarer fra de rike landbruksvareproduzentene. Dette er bakgrunnen for bruken av eksportsubsidier og dumping av varer, som igjen ødelegger for landbruksproduksjon i de fattige landene.

Disse medlemmer mener derfor at dersom en nedbygging av tollbarrierer for handel med landbruksvarer finner sted, må en del forutsetninger og hensyn legges til grunn. Noen av disse er: En intensivert innsats for et mer bærekraftig landbruk; strategier for økt matvaresikkerhet i land med sultproblemer; mer rettferdig fordeling av landbruksjord, samt adgang for land til å beskytte landbruk som er viktig for opprettholdelse av bosettingsmønster, kulturlandskap og matvaresikkerhet. Norge må ikke fremme handel med landbruksvarer som kan svekke nasjonal matvaresikkerhet eller retten til å produsere mat til eget behov basert på naturgitte forutsetninger, verken i Norge eller i de land vi handler med. Videre må handel med landbruksvarer ikke innebære en dramatisk omstrukturering av landbruk med økt urbanisering og rasering av kulturlandskap som følge. Mat er en basisressurs og en menneskerett, og matproduksjon medfører viktige fellesgoder som kulturlandskap, biomangfold, bosetting og kulturformidling.

Disse medlemmer understreker at dette er hensyn som vil gjelde i en rekke land, og er ikke rene nasjonale hensyn for Norge.

Disse medlemmer vil videre understreke at de fattige landene må tilkjennes retten til å ta i bruk de samme beskyttelsesmekanismer og styringsverktøy som de vestlige landene har tatt i bruk for å bygge opp sin rikdom. Disse medlemmer understreker at de lave råvareprisene på verdensmarkedet gjør eksportretting av landbruksprodukter fra utviklingslandene spesielt vanskelig. Situasjonen har i en rekke tilfeller blitt forverret av at nye produsentland har bidratt til å presse ned råvareprisene gjennom konkurranse med andre utviklingsland. Et eksempel er kollapsen i kaffeprisen da Vietnam satset på eksport av kaffe etter råd fra internasjonale finansinstitusjoner på 1990-tallet, noe som viste seg å være katastrofalt for kaffeprodusenter verden over.

Disse medlemmer mener Norge bør legge om strategien i den pågående WTO-runden om landbruksvarer og søke å danne allianser med land i sør når det gjelder utviklingen av forsvarlig handel.

Disse medlemmer mener at Norge i WTO-sammenheng til nå i for stor grad har dannet allianser med andre rike land på landbruksområdet og har vært for lite villig til å se på mulighetene for en omlegging av vår politikk for bedre ivaretagelse av sør-landenes interesser.

Disse medlemmer er imidlertid tilfreds med Regjeringens grunnlagsposisjon i WTO-forhandlingene som går ut på avvikling av eksportstøtte samt en todeling av internstøtten til landbruket, der produksjon for innenlandsk forbruk skal behandles annerledes enn produksjon for eksport. Disse medlemmer understreker imidlertid behovet for at denne posisjonen kommuniseres tydeligere og danner utgangspunkt for offensiv alliansebygging, særlig med utviklingsland som vil begrense salg av subsidierte produkter på verdensmarkedet. Flertallet av utviklingslandene er nettoimportører av mat. Deres egen matproduksjon trues av import, akkurat som i Norges tilfelle. Norges behov for å sikre egen matproduksjon kan kombineres med mange utviklingslands ønske om det samme.

Disse medlemmer viser til at landene i sør viste en ny og sterkere evne til alliansedanning i Cancún, og at Norge og andre rike land må ta til etterretning at landene i sør sine interesser må ivaretas på en langt bedre måte dersom WTO-forhandlingene skal føre fram og bidra til en handel som er til fordel for verdens fattige.

Komiteens medlem fra Senterpartiet mener at stortingsmeldingen feilaktig formidler et inntrykk av at EØS-avtalen er eneste realistiske tilknytningsform til EU. Dette medlem viser til NUPIs rapport fra 2003: "Norge og EU: Medlemskap, EØS eller "sveitsisk løsning"?". Den fastslår at et sett bilaterale avtaler med EU er et mulig alternativ. Dette medlem mener Norge snarest mulig bør igangsette arbeidet med å erstatte EØS-avtalen med slike avtaler, da dette ville ivareta handelsrelasjoner og andre forhold på en mer tilfredsstillende måte enn i dag.

Kap. 4 Kapitalmarkedet og de multilaterale finansinstitusjonenes rolle

Komiteen vil påpeke at de fattige landene har for lite innflytelse i Verdensbanken og Pengefondet. Selv om det har vært gjennomført reformer, er det fortsatt behov for tiltak for å styrke utviklingslandenes innflytelse. Komiteen mener derfor at det må arbeides videre med reformer med sikte på større åpenhet og mer demokratisk deltakelse i beslutningsprosessen.

Komiteen mener at utviklingsstrategiene til Verdensbanken og Pengefondet må følges kritisk. Fattigdomsreduksjonsstrategier må formes og gis et reelt innhold på nasjonalt nivå der regjeringene i utviklingslandene har et avgjørende ansvar.

Komiteen viser til at godt styresett og en bærekraftig økonomisk politikk i landene er avgjørende for hvorvidt utviklingspolitikken blir effektiv.

Komiteen viser til at ansvaret for Norges representasjon i Pengefondet ligger til Finansdepartementet. Komiteen er også kjent med at departementet for den daglige oppfølgingen av dette har delegert myndighet til Norges Bank. Komiteen understreker viktigheten av at Regjeringen konsulteres i spørsmål av politisk karakter.

Komiteen viser for øvrig til merknader i forbindelse med Stortingets behandling av Regjeringens generelle redegjørelse om Verdensbanken i Innst. S. nr. 119 (2002-2003) fra utenrikskomiteen, jf. St.prp. nr. 33 (2002-2003).

Komiteen viser til at IMF arbeider med et rammeverk for hvordan privat sektor kan ta del i arbeidet for å hindre og å løse finansielle kriser. Komiteen slutter seg til meldingens påpekning av at det er viktig at privat sektor selv bærer risikoen for egne plasseringer og ikke forventer å bli reddet ut av problemene av myndighetene og IMF.

Komiteen har med interesse merket seg forslaget fra Anne Krueger, nestleder i IMF, om å etablere en mekanisme for restrukturering av statsgjeld for land med betalingsproblemer ("Sovereign Debt Restructuring Mechanism", SDRM). Målet med forslaget var å skape et rammeverk for frivillige avtaler der debitorlandet og dets kreditorer er de førende parter, inspirert av konkurslovgivningen i blant annet USA.

Komiteen støtter tanken om at privat sektor bør involveres sterkere i kriseløsningen, evt. gjennom en SDRM. Komiteen er også opptatt av at rammeverket må være tydelig og konsistent slik at markedsaktørene kan forstå hvordan det vil bli brukt før en konkret situasjon oppstår.

Komiteen vil påpeke at uten gjeldslette vil det være umulig for mange utviklingsland å komme ut av fattigdommen. Komiteen viser til at problemstillingen omkring såkalt illegitim gjeld ble reist fra flere hold under de åpne høringene i komiteen.

Komiteen er av den oppfatning at intensjonen bak illegitimitetsbegrepet er interessant. Samtidig mener komiteen at det kan herske usikkerhet omkring definisjonen av begrepet og at det derfor er behov for en større diskusjon om det. Videre er spørsmålet om nødvendigheten av en internasjonal gjeldsdomstol blitt reist. Komiteen mener på denne bakgrunn at det ville være nyttig om Regjeringen foretok en vurdering av dette og en drøftelse av hvorvidt det er aktuelt å arbeide for å inkludere illegitimitetsbegrepet i det internasjonale arbeidet med gjeldsspørsmål. Komiteen imøteser en vurdering av dette spørsmålet for eksempel i forbindelse med den varslede stortingsmeldingen om utviklingspolitikken. Komiteen støtter i den sammenheng opp under Regjeringens initiativer gjennom den såkalte HIPC-behandlingen ("Highly Indebted Poor Countries") og gjennom gjeldsbytter, der Norge vil slette det meste av det som ofte kalles illegitim gjeld.

Medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet peker på nødvendigheten av å utvikle dette arbeidet videre. Det dreier seg om kri-

teriene og betingelsene for gjeldslette. Det er problematisk at det er en kreditor som dikterer betingelsene, spesielt i de tilfellene der landene har problemer med å betjene lånene som følge av råd fra den samme institusjonen.

Medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti mener dette arbeidet mangler en uavhengig konkursinstans som kan håndtere gjeldsbyrden til land som er ute av stand til å betjene lånet.

Det er derfor behov for en uavhengig internasjonal rettsinstansen blir lagt under FN. En sentral oppgave vil være å utarbeide et sett lover og regler for gjeldshåndtering og gjeldslette for land som ikke klarer å betjene lånene. Disse reglene bør omfatte flere sider av gjeldsproblematikken, som lån til tvilsomme aktiviteter eller lån til udemokratiske eller despotiske stater.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil påpeke at selv med realisering av økt handel og eksportmuligheter for fattige land vil bistand i overskuelig framtid være nødvendig for at en rekke land skal komme seg på bena. Vi må derfor sørge for at bistanden er effektiv og at det er nok ressurser. Flertallet vil her understreke at målet om at den norske bistanden skal komme opp på 1 prosent av BNI i løpet av 2005, ligger fast. Flertallet vektlegger videre at bistanden skal ha en høy kvalitet og være effektiv. Flertallet viser til at Norge har forpliktet seg til å bidra til at FNs tusenårsmål blir oppfylt. Bistanden må derfor innrettes slik at dette sikres. Flertallet vil her vise til *Human Development Report 2003* som viser at arbeidet for å nå tusenårsmålene går for sakte, og i enkelte land er utviklingen negativ.

Flertallet vil imidlertid slå fast at bistand ikke er nok. Problemet i dag er ikke mangelen på ressurser, men det at verdens ressurser er skjevt fordelt. Samtidig er mekanismer og ordninger for finansiering av fellesgoder en av de største utfordringene i internasjonalt samarbeid.

I tillegg til bistand mener flertallet derfor det er nødvendig med en større grad av omfordeling mellom fattige og rike i verden. Da er det nødvendig å styrke FN og eventuelt andre globale institusjoner.

Flertallet vil vise til at tanker omkring global skattlegging ikke er nye. Diskusjonene har i første rekke dreid seg om den såkalte Tobin-skatten, en skatt på valutatransaksjoner som vil virke begrensende på spekulativ valutahandel. Etter hvert er fokus flyttet over mot de mulighetene en slik skatt på valutatransaksjoner gir for finansiering av fellesoppgaver, særlig gjennom FN.

Flertallet mener det er bra at Regjeringen har en positiv grunnholdning til kreative forslag som kan bidra til å styrke finansieringen av tiltak for å ivareta globale fellesgoder. I likhet med Regjeringen anser ikke flertallet mangelen på mekanismer og ordninger for finansiering av fellesgoder som den største utfordringen. Hovedutfordringen er å mobilisere til-

strekkelig politisk støtte og ressurser som allerede er igangsatt. Flertallet vil også påpeke at den deler Regjeringens syn om at etableringen av nye finansieringsmekanismer ikke skal gå ut over utviklingsbistanden og kampen mot fattigdom. Flertallet har merket seg at Regjeringen ser det som lite aktuelt å ta nye initiativ i spørsmålet om en avgift på valuta.

Flertallet vil imidlertid være åpen for å vurdere andre finansieringskilder som karbonskatt og andre internasjonale miljøavgifter. Flertallet viser i denne sammenheng til Kyoto-mekanismene og til mulighetene for at utslipp fra internasjonal luft- og skipsfart kan underlegges det kvotesystemet for klimagasser som er under utarbeidelse i Norge så vel som i EU og andre land. Flertallet viser til at spørsmålet om globale finansieringsordninger er en komplisert problemstilling, og det er nødvendig med en dypere teknisk og politisk diskusjon om både behovet for finansiering og muligheter for nye inntektskilder.

Medlemmene fra Fremskrittspartiet viser til meldingen der det understrekes at en innføring av en slik avgift av et enkelt land i liten grad vil bidra til å hindre spekulative angrep. Samtidig vil en slik avgift fungere som en avgift på all import og eksport av varer. For Norges del ville ensidig innføring av en slik avgift være i strid med våre internasjonale forpliktelser under blant annet EØS-avtalen.

Disse medlemmer viser til at flere toneangivende land samt Europakommisjonen er motstandere av en slik avgift, og det er derfor lite realistisk å forvente internasjonal støtte til en Tobin-avgift. Disse medlemmer er enig med Regjeringen i at den ikke ser det som aktuelt å ta nye initiativ i dette spørsmålet.

Medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet presiserer at behovet for økte midler til FN og andre globale institusjoner er til stede, uavhengig av finansieringsmåte. Disse medlemmer vil understreke at global beskatning vil ha den fordel at FN-systemet kan basere seg på forutsigbare inntekter, fremfor en kontingent som enkeltland etter eget forgodtbefinnende kan velge å redusere eller utelate å innbetale.

Disse medlemmer viser til prinsippet om omfordeling mellom fattige og rike i verden, og ikke bare veldedighet i form av bistand. Disse medlemmer mener det er naturlig å søke etter nye finansieringskilder som er globale i sin natur. Tanken er at man gjennom skatt på de uheldige sidene av globaliseringen, som våpenhandel, valutaspekulasjon og bruk av globale naturressurser, kan gi FN bedre muligheter til å fordele goder. Disse medlemmer viser til at det mest omtalte forslaget, Tobin-skatten (skatt på valuta-transaksjon). Disse medlemmer mener dette forslaget er godt begrunnet, selv om det kan være vanskelig å få det gjennomført. Disse medlemmer understreker viktigheten av multilateralt samarbeid hvis man skal lykkes med innføring av globale skatter. Disse medlemmer ønsker derfor ikke å innføre

eksempelvis Tobin-skatt ensidig, men mener at dette forslaget må være med i de videre utredninger.

Disse medlemmer viser til at ideen om global beskatning ikke er ny og til at Brandt-kommisjonen av 1980 foreslo en skatt på internasjonal handel. Denne kommisjonen pekte på at bare en liten skatt ville føre til store og nødvendige inntekter, selv når man fritok u-landene fra den, og at verdenshandelen ikke ville bli hemmet. Senere er flere forslag til global beskatning blitt introdusert. Disse medlemmer viser til FNs ekspertpanel som vurderte endringer i de globale økonomiske styringssystemene i 2001. Dette panelet ga støtte til prinsippet om global beskatning fordi det ville kunne bidra til økte midler til FN-systemet, samt redusere omfanget av den beskattede virksomheten. Disse medlemmer viser til at det i en FN-rapport foreslås at for eksempel en karbonskatt kan konstrueres til å støtte utviklingslandene ved å tillate dem å benytte inntektene den skaper i sin egne økonomier. Industrilandene vil på sin side betale noe av sine inntekter fra karbonskatten til internasjonale organisasjoner for å finansiere globale fellesskapsgoder.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet peker på den vesentlige rollen Det internasjonale pengefondet og Verdensbanken kan og bør spille i det internasjonale samfunnet. I lys av dette anser disse medlemmer analysen og omtalen i meldingen som noe utilstrekkelig, særlig fordi Regjeringen ikke omtaler den kritikk som har vært rettet mot IMF pga. institusjonens direkte eller indirekte rolle i forløpet til finansielle kriser. Som eksempel vil disse medlemmer nevne krisen i Øst-Asia, hvor IMF i ettertid har erkjent at fondets politikk i det minste bidro til utviklingen.

Teorien som ligger bak IMF og Verdensbankens politiske prosjekt, er at økt konkurranse fører til en mer effektiv utnyttelse av ressursene, noe som igjen vil legge grunnlaget for utviklingen av konkurransedyktige bedrifter i eksportsektoren. Dette vil skape nye arbeidsplasser som i sin tur vil føre til at lønningene øker og til at staten får inn mer penger gjennom skatter. Dermed blir det også mulig å øke utgiftene til helse, utdanning og andre sosiale velferdsgoder.

Disse medlemmer vil påpeke at problemet med dette resonnementet er at erfaringene ikke gir grunnlag for å påstå at strukturtilpassningsprogrammene har ført til utvikling av konkurransedyktige virksomheter i eksportsektoren. Blant de vestlige land viser statistikk at land med lavere andel offentlig sektor av BNP ikke nødvendigvis har høyere økonomisk vekst enn land med større innslag av offentlig sektor. Blant annet hadde Norge raskere økonomisk vekst (produktivitetsutvikling) enn USA gjennom hele 1990-tallet.

Disse medlemmer viser til at kritikken mot IMF også har gått på en manglende åpenhet når det gjelder avtaler som inngås med mottakerland. IMF argumenterer på sin side med at man har tatt kritikken til følge og nå har en helt annen åpenhet om institusjonens politikk. Det pekes på at det er gunstig for internasjonale

finansielle aktører å ha innblikk i hva slags avtaler et land har gjort før man investerer i landet. Disse medlemmer mener denne annonserte endringen i IMF's holdning til eksternt innblikk må følges meget nøye opp av det internasjonale samfunnet.

Komiteens medlem fra Senterpartiet beklager at Regjeringen avviser forslag til omsetningsavgifter på valutatransaksjoner. Dette medlem understreker at flere enkeltland har tatt grep for å redusere sin sårbarhet mot ustabile valutamarkeder gjennom liknende virkemidler. Dette medlem mener det er presserende behov for regulering på dette området, samtidig som en form for avgift ville være en viktig finansieringskilde for FN's arbeid.

Kap. 5 Nasjonal konkurransekraft i en global kunnskapsøkonomi

Komiteen vil gi uttrykk for at selv om økt globalisering og internasjonal konkurranse har mange positive effekter, er det også sider ved denne prosessen som er problematiske. Regjeringen peker i meldingen på at globaliseringen kan virke hemmende på konkurransen, dersom store, internasjonale selskaper og karteller får for stor markedsrett. Komiteen er derfor enig med Regjeringen i viktigheten av samarbeid på tvers av landegrensene, og innføring av nye regler som forbedrer mulighetene til avsløring av ulovlig samarbeid og oppkjøp, samt strenge reaksjoner på slike lovbrudd. Også på andre områder enn konkurransepolitikk vil økt globalisering kreve politisk styring og kontroll på et overnasjonalt plan. Eksempler på dette er miljøpolitikk, økonomisk kriminalitet, terrorisme, menneskerettigheter og sosial dumping.

Komiteen er enig med Regjeringen i at den økonomiske politikken skal bidra til stabile og forutsigbare rammebetingelser.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, mener i utgangspunktet at alle næringer bør behandles likt. I noen tilfeller kan det være riktig å gi støtte til enkelt næringer. Det kan være næringer som trenger midlertidig støtte for å bli lønnsomme senere, kompetanse som det er viktig å beholde i Norge, eller næringer som konkurrerer med andre land der det gis støtte.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet mener det er nødvendig med en målrettet næringspolitikk for å bygge den nasjonale konkurransekraften. Den nasjonale næringslivsstrategien må ta for seg aktuelle nøkkelnæringer og skape de nødvendige rammebetingelser.

Disse medlemmer ser det som en hovedutfordring i en globalisert økonomi å sørge for spilleregler og å ta i bruk virkemidler som sikrer et hovedsakelig nasjonalt eierskap. Disse medlemmer anser at samspillet mellom en aktiv nasjonalstat og et i hovedsak privat og norskeid næringsliv best kan trygge nor-

ske ressurser og interesser på globale markeder. Disse medlemmer mener at nasjonalt eierskap er viktig for å sikre nasjonal råderett over viktige naturressurser, å sikre at deler av overskuddet bidrar til utvikling av norsk næringsvirksomhet, samt å sikre et høyt kompetansenivå i norske fagmiljøer.

Disse medlemmer viser til at internasjonale studier bekrefter at det ikke kan dokumenteres at land med mer markedsrettede økonomier, som USA og Storbritannia, har hatt noen raskere økonomisk utvikling enn land med blandingsøkonomier hvor det statlige engasjementet har vært høyere, som Frankrike, Tyskland og Norge. Disse medlemmer mener dette perspektivet må tas med i vurdering i forbindelse med nødvendige endringer i fattige land.

Komiteen vil peke på at skattedumping er et tiltakende problem i den globaliserte økonomien. Komiteen viser i denne sammenheng både til meldingen og til romertallsforslag fra næringskomiteen i Innst. S. nr. 143 (2002-2003), jf. Dokument nr. 8:21 (2002-2003). I meldingen fremheves det at OECD står sentralt i arbeidet med å motvirke skadelig skattekonkurranse. Meldingen viser også til en rapport som ble forelagt OECDs ministerråd i juni 2000, der i alt 75 skatteregimer i medlemslandene ble betegnet som potensielt skadelige, herunder det norske systemet med tonnasjesskatt. Enkelte typer regimer er analysert i henhold til fastsatte kriterier for "skadelighet" og har vært gjenstand for en vurdering av det enkelte medlemsland. Etter en gjennomgang i OECDs Forum for skadelig skattepraksis skulle det i løpet av første halvår 2003 fremlegges en liste over elementer i skatteregimene som anmodes fjernet innen utløpet av året. I dette arbeidet vil også en rekke sentrale finanssentra i land som ikke er medlemmer av OECD, være trukket inn med sikte på å avvikle skadelige skatteregimer. Komiteen merker seg at dette er en vanskelig, politisk prosess og viser samtidig til at Norge skal være en pådriver for at dette arbeidet skal lykkes.

Komiteen viser også til at en av globaliseringens konsekvenser er at Norges fortrinn ved nærhet til ressursene er svekket. Dette gjør seg blant annet gjeldende for fiskerinæringen. Komiteen vil vise til at denne næringen, og særlig foredlingsindustrien, er inne i en vanskelig tid med svekket likviditet og lønnsomhet, og rekordmange konkurser. Komiteen mener det derfor nasjonalt må satses på nyskaping, omstilling og kapasitetstilpasning i fiskerinæringen.

Komiteen understreker at mobilitet av arbeidskraft over grensene kan bidra til å fremme økonomisk vekst og velferd, også for den enkelte. Komiteen viser til at Regjeringen har forenklet regelverket slik at det skal bli lettere å ta seg arbeid i Norge, også for personer fra fattige land.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener dette er et viktig bidrag for å gi mennesker fra fattige land en ærlig vei inn til Norge.

Komiteen viser til at når det gjelder arbeidskraft og arbeidsinnvandring generelt, men også arbeidsinnvandring som konsekvens av EUs utvidelse, behandles dette uavhengig av denne meldingen.

Komiteen har merket seg at Regjeringen vil legge til rette for økt handel med utdanningstjenester gjennom tjenesteforhandlingene i WTO. Komiteen er i den sammenheng opptatt av at det ikke stilles krav som undergraver effektive og gode tjenester på nøkkelsektorer som utdanning, helse, energi og vannforsyning. Komiteen legger til grunn at nasjonale myndigheter innenfor internasjonale avtaler fortsatt skal bestemme om tjenestene på slike områder skal være offentlige eller private.

Kap. 6 Bærekraftig forvaltning av miljø og naturressurser

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener det er behov for å reformere og styrke de FN-institusjonene som er ansvarlige for å sikre en bærekraftig utvikling, sosialt og økonomisk, og en bærekraftig forvaltning av jordens miljø- og naturressurser.

Flertallet mener at mennesker og miljø må settes i forgrunnen i verdenspolitikken, og at handel og finans må innrettes etter dette slik man ble enig om i Johannesburg.

Flertallet viser til at det er bred enighet om at FNs miljøprogram UNEPs autoritet og finansielle situasjon må styrkes og mener det er positivt at Regjeringen vil arbeide for dette.

Flertallet mener at det på lengre sikt er nødvendig å vurdere å utvikle FNs miljøprogram i retning av etablering av en Verdens miljøorganisasjon slik Norge har arbeidet for.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet påpeker at den globaliserte økonomien bidrar til forbruks- og transportmønstre som innebærer betydelig miljø- og ressursforringelse. Økonomisk globalisering har fått utvikle seg uten at de internasjonale mekanismene for å sikre miljøhensyn har vært sterke nok. Forurensere har ikke betalt de reelle miljøkostnader, noe som har medført et stort omfang av transport. For å få miljøproblemer under kontroll må den globale økonomien temmes gjennom sterkere regulering.

Disse medlemmer viser til Regjeringens intensjon om at globalisering skal bidra til bærekraftig utvikling i både økonomisk, sosial og økologisk forstand. Etter disse medlemmers mening er dette målet ofte i konflikt med de reelle følgene av en mer globalisert økonomi og handel. Et eksempel på dette er følgende av økt internasjonal handel. Dette fører til økt transport, som igjen fører til større utslipp av drivhusgasser som forsterker drivhuseffekten. Økt transport kan også føre til redusert biologisk mangfold, blant annet gjennom forurensning gjennom utslipp av ballastvann eller forskjellige former for ulykker.

Disse medlemmer understreker at en mer helhetlig miljøpolitikk må innebære at produsenter av en

vare gjøres ansvarlig for produkter de selger på det internasjonale markedet. Disse medlemmer tror dette kan gjøres ved å utvide produsentansvaret og gjøre produsentene både økonomisk og juridisk ansvarlig for produktet. Et område der dette hadde vært nødvendig hadde vært vedrørende PCB-forurensning, som nå ligger igjen som et ansvar og et problem kommunene har arvet. Et annet område er fossile brennstoffer. Fossile brennstoffer produserer drivhusgasser når de blir brent, som igjen fører til drivhuseffekten og klimaendringer. Endringene vil skje i fremtiden og ramme helt andre mennesker enn de som produserte og brukte produktet.

Disse medlemmer mener at utvidet produktansvar innebærer at produsenten av fossile brennstoffer må ta det økonomiske og miljømessige medansvaret for utslippet produktet representerer.

Disse medlemmer viser til Verdenstoppmøtet for bærekraftig utvikling i Johannesburg i 2001, hvor det ble vedtatt at WTO-regler og miljøavtaler skal være sidestilt ved en konflikt. Etter disse medlemmers mening er dette et viktig skritt i riktig retning, men frykter at en slik ordning i praksis vil føre til kompliserte konflikter, hvor handelsreglene ofte vil få forrang. Disse medlemmer ønsker derfor at Regjeringen arbeider videre for at internasjonale miljøavtaler skal overordnes WTO-regler.

Kap. 7 Det kulturelle mangfold

Komiteen antar at Stortinget vil få anledning til å gå dypere inn i spørsmålene omkring kulturpolitikken i forbindelse med behandlingen av Kulturmeldingen (St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014). Komiteen vil derfor ikke gå nærmere inn på disse spørsmålene i denne innstillingen.

Komiteen mener det er positivt at Regjeringen vil arbeide for å sikre at nasjonale og regionale virkemidler for oppnåelsen av kulturpolitiske mål fortsatt kan opprettholdes innenfor rammen av WTO-avtaleverket og andre internasjonale avtaleverk.

Kap. 8 Økonomisk kriminalitet og etiske utfordringer

Komiteen mener at på samme måte som det gradvis er bygget en rettsorden og demokrati i nasjonalstaten, er det det globale fellesskapets oppgave å bygge en sterkere internasjonal rettsorden med bedre virkemidler enn det vi har i dag.

Komiteen vil vise til at organisert kriminalitet ikke lar seg stoppe av landegrenser. Et typisk trekk ved de kriminelle metoder er raske forflytninger av personer, narkotika og penger mellom forskjellige land. Korrupsjon og hvitvasking av penger er en viktig del av den organiserte kriminaliteten. Globaliseringen har også medført at det har blitt lettere å skjule inntekter, samtidig som det kan være vanskelig å komme til livs bestiktelser som har skjedd utenlands gjennom nasjonal lovgivning.

Komiteen viser til at Regjeringen, gjennom et prosjekt i Justisdepartementet og Utenriksdepartementet,

vil styrke Norges internasjonale rolle mot korrupsjon og hvitvasking. Korrupsjon er en av de største trusler mot demokratisk utvikling og bekjempelsen av fattigdom. I flere land er store deler av den offentlige administrasjon og politiske ledelse preget av bestikkelser og underslag av offentlige midler. Mange internasjonale selskaper er dypt involvert i dette. I mange tilfeller blir utbyttet hvitvasket eller holdt skjult i land som lover beskyttelse mot kontoinnsyn fra andre land ("shellbanks"). Flere stater tillater at midler som egentlig stammer fra korrupsjon og annen kriminalitet, kan holdes skjult i trustar og andre juridiske konstruksjoner. Komiteen understreker behovet for sterke internasjonale instrumenter i kampen mot korrupsjon, hvitvasking, "shellbanks" og skjulte eierskap og peker på at tiltak mot ikke-samarbeidende land er påkrevd. For å sikre en sunn global økonomi og forhindre korrupsjon bør Norge være en pådriver for at det på sikt ikke er noe land som er uvillig til å fortelle hvem eieren av en konto eller trust er. Det internasjonale pengesfond og Verdensbanken må også ha en offensiv rolle her. Komiteen viser ellers til at Norge i desember 2003 undertegnet FN-konvensjonen mot korrupsjon. Norge har spilt en ledende rolle i konvensjonsarbeidet, og komiteen viser til at Regjeringen tar sikte på at Norge blir et av de første landene som ratifiserer konvensjonen.

Komiteen mener det er behov for et sterkt regionalt og internasjonalt samarbeid om politisk og påtalemyndighet for å bekjempe alvorlig internasjonal kriminalitet. Komiteen vil videre påpeke at det er behov for internasjonalt samarbeid for å fremme nasjonal lovgivning og effektivt rettssamarbeid mellom flest mulig stater, og at det er viktig at Norge spiller en aktiv rolle her.

Komiteen vil vise til at effektivt internasjonalt politisamarbeid, samt nasjonal lovgivning som sikrer innsyn i finansielle forhold og selskapsforhold, ofte er helt nødvendig for å oppklare alvorlig økonomisk kriminalitet, og for å kunne sikre midler som stammer fra straffbare handlinger med henblikk på inndragning. Så lenge det finnes skatteparadiser som hindrer innsyn i finansielle forhold, vil slike bli benyttet av ressurssterke bakmenn innenfor alvorlig økonomisk kriminalitet og annen vinningsmotivert kriminalitet.

Komiteen vil videre peke på at det at et multinasjonalt konsern kan ha sine regnskapsopplysninger i en annen jurisdiksjon enn det selskapet selv befinner seg i, representerer et praktisk problem i forhold til etterforskningen. Tilgang til regnskapsmaterialet vil i mange sammenhenger være avgjørende for å avdekke straffbare forhold.

Komiteen mener at Norges etiske forpliktelser må ta utgangspunkt i de grunnleggende standarder som er forankret i konvensjoner som er vedtatt av FNs ulike organisasjoner og godkjent av medlemslandene. Komiteen viser til at folkeretten definerer mål og er en rettesnor for vårt internasjonale engasjement. I henhold til folkeretten er vi forpliktet til å respektere internasjonale konvensjoner nasjonalt, men også engasjere

oss aktivt for å bidra til at disse målene nås internasjonalt.

Komiteen mener at de samme prinsippene som vi setter for moral og etikk i andre land, også må gjelde i Norge. Komiteen tar utgangspunkt i en etisk plattform for Norges engasjement internasjonalt som formes av en grunnleggende idé om at vi alle er like, og skal behandles med den samme respekt og tillit uavhengig av rase, kjønn, religiøs tilknytning og seksuell legning.

Komiteen er opptatt av at de globale markedskreftene må styres av etiske prinsipper. Av dette følger etter komiteens mening at:

- De grunnleggende arbeidstakerrettighetene (anerkjent som ILOs kjernestandarder) må legges til grunn for Norges handels-, investerings- og utviklingspolitikk.
- Arbeidet med utarbeidelsen av etiske retningslinjer for Petroleumsfondets investeringer er viktig og må fortsette. Komiteen mener det er positivt at Regjeringen tar sikte på å legge saken fram for Stortinget i revidert nasjonalbudsjett 2004.
- Bedriftene må ta et tydelig samfunnsansvar ("Corporate Social Responsibility"). Norsk næringsliv må respektere grunnleggende internasjonale miljø- og våpenkonvensjoner samt grunnleggende ILO-konvensjoner som spesifisert over. I praksis vil dette innebære å følge OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper, samt følge opp de nasjonale kontaktpunkter som er etablert med formål å administrere disse retningslinjene.
- Vi må tilstrebe at kvinner er godt representert i alle fora og institusjoner på alle nivåer i internasjonal sammenheng.
- Den internasjonale kampen mot handel med kvinner og barn, samt kampen mot barnearbeid og andre former for slavearbeid, må prioriteres. FN, fagbevegelsen og frivillige organisasjoner er viktige partnere i dette arbeidet.
- En etisk rettesnor basert på gjensidig respekt, likeverd og åpenhet må være styrende for alle forhandlinger både i internasjonale institusjoner, og i bilateralt samarbeid.
- Barnearbeid og slavearbeid er mest omfattende i jordbrukssektoren, tekstil og bekledning. I tillegg til utvikling av utdanningssystemer er det derfor viktig at det settes standarder som gjør at den voksne arbeidskraften ikke ser seg tvunget til å ta med seg barna på jobb.

Komiteen slutter seg til at ILOs grunnleggende arbeidstakerrettigheter om forbud mot barnearbeid, slavearbeid og diskriminering, samt rett til organisering og kollektive forhandlinger, må respekteres av alle de internasjonale institusjonene.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, er kjent med at det i erklæringen fra WTO-møtet i Doha høsten 2001 slås fast at spørsmålet om

arbeidsstandarder hører hjemme i ILO, og at spørsmålet dermed ikke er et tema i den forhandlingsrunden WTO nå er inne i. Flertallet støtter Regjeringens arbeid med de sosiale sider ved globaliseringen gjennom en mer aktiv oppfølging av virksomheten i ILO og i Verdenskommisjonen for den sosiale dimensjon ved globalisering.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet vil påpeke at det er en klar sammenheng mellom arbeidsstandarder, handel og økonomisk vekst. Disse medlemmer er klar over at spørsmålet om globale arbeidsstandarder i WTO er møtt med motstand fra flere land, blant annet på grunn av bekymring for at slike kan brukes i proteksjonistisk øyemed av de rike landene. For å forhindre sosial dumping mener disse medlemmer likevel at det er behov for å arbeide videre for å sikre arbeidstakernes rettigheter. Her må også spørsmålet om å ta inn arbeidsstandarder i WTO tas opp. Dette arbeidet må skje i et nært samarbeid med utviklingslandene.

Komiteen har merket seg at Norge nylig ratifiserte FNs protokoll mot internasjonal organisert kriminalitet (CATOC). Komiteen vil påpeke at denne konvensjonen er et viktig verktøy i bekjempelsen av handel med kvinner. Komiteen har videre merket seg at Regjeringen har fremlagt en handlingsplan mot "trafficking" som spesifikt tar sikte på å beskytte og bistå ofre og å bekjempe bakmennene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener at Norge må arbeide for å få etablert internasjonale institusjoner som setter etiske og politiske rammer og standarder for det globale arbeidsmarkedet, og som definerer, megler og dømmer i grenseoverskridende arbeidskonflikter. Dette vil kreve en utvidelse og en styrking av ILOs mandat samtidig som det vil være nødvendig å etablere nye institusjoner for formålet. Arbeidslivets parter skal ha likeverdig representasjon i disse institusjonene.

Komiteen vil vise til at om lag en tredjedel av ILOs konvensjoner og anbefalinger relaterer seg til skipsfart, og at Norge ligger på førsteplass i verden når det gjelder ratifisering av disse. Komiteen vil videre vise til at det pågår et omfattende arbeid for å oppdatere og aktualisere dette regelverket ved å samle de ulike instrumentene i én maritim ILO-konvensjon. Komiteen er i denne sammenhengen kjent med at det foreligger en mulighet for at den avsluttende diplomatkonferansen kan bli lagt til Norge, og komiteen mener at dette vil være en unik mulighet for Norge i å markedsføre seg på dette området.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet støtter prinsippet om "Corporate Social Responsibility", CSR, men vil peke på begrensningene ved en slik frivillig ord-

ning. Begrepet representerer sentrale og sårbare samfunnsområder, og disse medlemmer minner derfor om at CSR og andre frivillighetsbaserte tiltak ikke kan erstatte nødvendigheten av å kontrollere, styre og regulere bedrifters handlefrihet i land både med og uten tilstrekkelige reguleringer, institusjoner eller kontrollfunksjoner.

Disse medlemmer viser til ideen bak det internasjonale prosjektet "International Right To Know", IRTK. Dette prosjektet innebærer at bedrifter forplikter seg til å informere om de sider ved sin virksomhet som vil være i konflikt med bedriftens operasjoner i hjemlandet. IRTK legger ikke begrensninger på bedriftens operasjoner i utlandet, men krever åpenhet om aktiviteter knyttet til miljø, menneskerettigheter og arbeidsforhold, noe disse medlemmer tror kan ha en positiv effekt.

Disse medlemmer viser til samarbeidsorganet i arbeidet mot hvitvasking, "Financial Action Task Force", FATF, og organets ferske oppfordring om motiltak mot Burma, av 3. november 2003. Mottiltak inkluderer strengere krav til rapportering av økonomiske transaksjoner, samt opplysning om faren for hvitvasking i forbindelse med handelsvirksomhet. Disse medlemmer oppfordrer Regjeringen til å iverksette ytterligere tiltak som kan begrense den norske handelen med Burma, langs anbefalingene til FATF.

Disse medlemmer viser til at skatteparadis er en nødvendig betingelse for den kriminelle aktiviteten, ved å fungere som effektive hindre for oppklaring av kriminelle saker av internasjonal karakter. Imidlertid anvendes skatteparadis også av legitime bedrifter. For eksempel har enkelte flyselskap solgt ut deler av flyflåten og leier fly inn igjen fra selskaper i lavskatteland og skatteparadis som Barbados, Cayman Island, m.fl. Disse medlemmer vil peke på det uheldige i at norske bedrifter anvender skatteparadis, ettersom dette bidrar til å opprettholde en virksomhet som legitimerer kriminelle handlinger.

Kap. 9 Sikkerhet og sårbarhet

Komiteen viser til at den kalde krigens slutt har resultert i et annet trusselbilde. Sikkerhet forstås i dag i en videre betydning, det er nye problemer av foruroligende rekkevidde. Slike trusler kan være både politiske, økonomiske, samfunns- og miljømessige. Skapes det ustabilitet på disse felter, trues både individer og samfunn. Komiteen viser til at grenseoverskridende kriminalitet og særlig terrorismen de siste år er en kraftig påminnelse om at mer diffuse sikkerhetsproblemer kan gi seg håndfaste utslag.

Komiteen understreker at til tross for at trusselbildet mot Norge har endret seg vesentlig, gjenstår det sikkerhetspolitiske utfordringer for norske territorier. Norsk territorium består også av havområder som er syv ganger større enn vårt landområde, og som er rikt på marine ressurser og strategiske energiresurser. Selv om en invasjon av Norge er et mindre sannsynlig scenario, er samfunnet muligens mer sårbart enn noen sinne. Norge har behov for en totalberedskap, med et

desentralisert bosettingsmønster, matvareberedskap, energiforsyning og beredskap mot miljøkriser og naturkatastrofer. Komiteen understreker at et endret trusselbilde ikke innebærer mindre behov for et relevant, effektivt og kvalitativt godt forsvar.

Internasjonal solidaritet og hensynet til norsk sikkerhet tilsier at Norge må være en aktiv samarbeidspartner i internasjonal krisehåndtering. Deltakelse i internasjonale operasjoner hever, etter flertallets syn, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti, kvaliteten på norske styrker og gir verdifull erfaring i å operere sammen med våre allierte. Slik deltakelse bidrar således til et bedre forsvar av norsk territorium.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet mener Norge må prioritere deltakelse i FN-operasjoner. Disse medlemmer mener den amerikanske sikkerhetsstrategien som bygger på forebyggende angrep vil kunne bidra til å senke terskelen for å gripe til militære virkemidler i internasjonale konflikter, og mener at Norge klart må markere motstand mot denne strategien og avstå fra deltakelse i forebyggende angrep som ikke har en klar forankring i folkeretten.

Komiteen viser til at kampen mot terrorisme er svært viktig og støtter Regjeringen i at denne kampen må gis prioritet. Komiteen vil videre bemerke at terroren må bekjempes også ved å fokusere på årsakene til at enkeltindivider griper til terrorhandlinger. Komiteen vil på den bakgrunn understreke at kampen mot terrorisme må være mangfoldig og innbefatte fattigdomsbekjempelse, demokratibyggning og støtte til oppbygging av så vel rettsinstitusjoner som sivil sektor.

Komiteen vil påpeke at felles for disse problemer er at deres løsning forutsetter felles engasjement og samarbeid fra det internasjonale samfunn. Vi må ha et tett og forpliktende samarbeid med likesinnede partnere. Det internasjonale samfunns evne til å løse konflikter må forbedres.

Komiteen har merket seg at Regjeringen har opprettet en beredskapsgruppe bestående av dommere, statsadvokater og ansatte i politi- og fengselsvesen. Komiteen er enig i at det er viktig å bidra til å styrke institusjonene i justissektoren innen stater preget av konflikt, og at dette er et viktig tiltak i arbeidet med å sikre demokrati og menneskerettighetene.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil vise til den rollen som regionale organisasjoner kan spille når det gjelder å forebygge og hindre sosiale og økonomiske spenninger som kan føre til konflikt. Flertallet vil her særlig vise til den rollen som EU spiller i forhold til stabilitet og sikkerhet på det europeiske kontinent.

Komiteen vil peke på at også andre organisasjoner og institusjoner kan spille en viktig rolle for fred og sta-

biliteit i Europa, og at det ikke er i forholdet mellom EUs medlemsland det største konfliktpotensialet eller de faktiske konfliktene ligger i dag. Freden på Balkan er fremdeles skjør, og den mest dramatiske konflikten og trolig de verste menneskerettighetsbruddene i Europa i dag pågår i forholdet mellom Russland og Tsjetsjenia. I tillegg til EU, kan OSSE og Europarådet spille en viktig rolle i forhold til å fremme stabilitet her.

Komiteen viser til at det etter den kalde krigen pågikk et omfattende nedrustningsarbeid. Intensiteten i dette arbeidet har i de siste årene avtatt noe. Komiteen mener at det derfor er behov for nye initiativer på nedrustningsområdet. I første omgang må resultatene og arbeidsprogrammet innenfor den reviderte Ikke-spredningsavtalen fra 2000 gjennomføres. Komiteen mener også at det må etableres flere regionale og nasjonale hjelpeprogrammer for de land som ønsker assistanse i arbeidet med å ødelegge våpenarsenaler.

Komiteen viser til at forholdet mellom teori og praksis for humanitær intervensjon med bruk av militærmakt kan synes uklart. Komiteen vil imidlertid påpeke at FN-charteret slår fast prinsippet om statenes suverenitet. Opprettelsen av Den internasjonale straffedomstolen (ICC) og ulike internasjonale konvensjoner har bidratt til at denne suvereniteten må kombineres med ansvar. En statsleder eller en regjering kan i dag ikke regne med å kunne begå folkemord eller grove forbrytelser mot menneskeheten uten at verdenssamfunnet reagerer. Det er likevel behov for en klargjøring av grunnlaget for humanitær intervensjon. Komiteen viser her til at en internasjonal kommisjon som Canadas regjering tok initiativ til, har bidratt til en god plattform for en slik klargjøring. Komiteen mener på denne bakgrunn at det er behov for en diskusjon om bruken av FN-charteret på dette området, og om en ny praksis i lys av de nye sikkerhetsutfordringene vi står overfor.

Komiteen viser til såkalte failed states. Dette er land som ikke klarer grunnleggende nasjonale oppgaver, verken av sivil, juridisk, militær eller kommersiell karakter. Det er allment anerkjent at slike stater gir grobunn for konflikter av større karakter eller økt internasjonal terrorisme. Det er et stort behov for å utarbeide en global strategi for slike stater. Det er viktig at styringen av arbeidet med en slik strategi ikke domineres av en stat eller en region, men underlegges FN. Komiteen mener Norge kan ta initiativ til å få dette spørsmålet på den internasjonale dagsorden og ber Regjeringen vurdere dette.

Komiteen viser til at både EU og USA tradisjonelt har vært tilhengere av bruk av både det som beskrives som "hard power" og som "soft power" i internasjonal politikk. Med hard power forstås her militære og økonomiske virkemidler som brukes til avskrekking, belønning eller tvang. Med soft power forstås oftest langsiktige virkemidler som virker oppmuntrende heller enn avskrekkende, for eksempel bruk av positive økonomiske virkemidler slik som langsiktig bistand, deltakelse i internasjonale fora, reformarbeid og normutvikling.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil bemerke at USA dessverre synes å ha gjort et linjeskifte over mot mer bruk av hard power og internasjonal alenegang. Flertallet viser til at dette har skapt uro blant de land som er forkjempere for multilateralisme og internasjonalt samarbeid.

Komiteen mener det er viktig at Europa og USA igjen klarer å harmonisere sin politikk.

Komiteen vil vise til at EU er større enn USA både befolkningsmessig og som andel av verdenshandelen. Samtidig kan ikke Europa stille på like fot som USA i militær kapasitet. På tross av ulikheter ligger det fortsatt potensial for en videreutvikling av samarbeidet mellom USA og Europa.

Komiteen mener at Norge må bidra til å styrke den transatlantiske politiske dialogen på forskjellige nivåer og mellom ulike deler av samfunnet og det politiske landskap. Vi må så langt det er mulig forsøke å overbevise USA om at også det er best tjent med multilateralt og institusjonsbasert samarbeid. Spesielt viktig er det å overbevise USA om at deltakelse i formaliserte institusjoner er sterkere enn de såkalte koalisjoner av villige. Uten tung amerikansk deltakelse vil utfordringer i tilknytning til globale fellesskapsløsninger bli svært vanskelig. Der vi er uenige, kan vi likevel skape konstruktiv uenighet. USA og Europa må utfylle hverandre.

Komiteen vil vise til at også andre trusler som ulovlig etterretning og politisk ekstremisme er trusler mot samfunnets sikkerhet. Komiteen vil videre vise til - som Regjeringen - at økende handel og reisevirksomhet kan føre til økt transport over landegrensene av smittestoffer, og at globaliseringen bidrar til et større volum og økt hastighet i forflytningen av mennesker, dyr og mat.

Komiteen viser for øvrig til at ulike sider ved samfunnsikkerhet ble nærmere behandlet i Innst. S. nr. 9 (2002-2003) fra justiskomiteen og forsvarskomiteen, jf. St.meld. nr. 17 (2001-2002) Samfunnsikkerhet. Veien til et mindre sårbart samfunn.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti mener det er et dramatisk misforhold internasjonalt og innad i det enkelte land mellom de ressurser som brukes på militært forsvar, i forhold til hvilke ressurser som brukes til å forebygge konflikter og til fredelig konfliktløsning. Disse medlemmer mener det må satses langt større ressurser på langsiktig konfliktforebygging. Det er avgjørende for framtidig fred og sikkerhet at en lykkes i å skape en mer helhetlig tilnærming til sikkerhetstrusler og erkjenner at store sosiale forskjeller, krenkelse av grunnleggende menneskerettigheter, utarming av miljø- og naturressurser kan danne grobunn for konflikter og rekruttering til terrorisme. Disse medlemmer viser til at terrorisme i dag trekkes fram som en trussel mot en rekke land, og som en hovedbegrunnelse for forsvarspolitiske tiltak. Disse medlemmer mener at det de siste årene har vært et for sterkt fokus på militære virkemidler i terrorismebekjempelse, og mener at det må gjøre større internasjonale anstrengelser når det gjelder alternativer

til militære tiltak. Avgjørende i denne sammenhengen vil det være at en lykkes i å finne varige politiske løsninger på en rekke konflikter, slik som Midtøsten-konflikten. Det er også avgjørende at en arbeider for en økt respekt og forståelse mellom den vestlige og den muslimske verden, og unngår å styrke fiendebilder som i dag synes å være under oppbygging på begge sider.

Komiteens medlem fra Senterpartiet understreker betydningen som mattrygghet har for sikkerhetssituasjonen. Nasjonal produksjon av basismatvarer forblir et grunnleggende beredskapshensyn. Dette medlem påpeker at Norge er i en gunstig situasjon med hensyn til dyre- og menneskesmitte. Dette medlem er bekymret over den økte flyten av dyr og biologiske produkter over landegrensene, og viser til at Norges gunstige smittesituasjon er under sterkt press.

Kap. 10 Verdier, kunnskap, styresett og samarbeid

Komiteen er enig med Regjeringen i at sterke multilaterale institusjoner er viktige instrumenter for å sikre at mindre og fattige land kan dra nytte av globaliserings muligheter. Som Regjeringen, vil komiteen påpeke at dette forutsetter at Norge bidrar til reform og deltar aktivt i utformingen av politikken i de multilaterale institusjonene. Komiteen ser det som positivt at Regjeringen vil legge stor vekt på å styrke FN og FNs ressursgrunnlag, og på den rolle FN spiller i utviklingen av felles mål og en helhetlig tilnærming til global sikkerhet, fattigdomsbekjempelse og en bærekraftig utvikling.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er negative til den rådende holdning om at globaliseringen må styres for å gi bedre resultater. Disse medlemmer mener for mye styring og kontroll vil frata mange mennesker de fordeler de får ved en utstrakt grad av globalisering. Disse medlemmer ønsker og verdsetter internasjonalt samarbeid gjennom blant annet FN og i WTO, samt andre internasjonale fora, men vil advare mot å bruke disse organisasjonene i økende grad som styringsinstrument. Disse medlemmer erkjenner behovet for reformer og endring i hvordan nasjoner og folk samarbeider, men vil advare mot at et tettere og mer forpliktende internasjonalt samarbeid som etter disse medlemmers mening gir mindre frihet for det enkelte menneske og dermed fratrar fattige mennesker muligheten til å få samme velstandsnivå som for eksempel den norske befolkning. Disse medlemmer ønsker gjennom de følgende merknader å vise hvorfor disse medlemmer mener mer liberalisme og kapitalisme er å foretrekke fremfor mer styring og kontroll.

Disse medlemmer viser til at globaliseringen styres av menneskers handlinger på ulike kontinenter, og ikke fra en kontrollsentral, og den fremstår da som ukontrollerbar og kaotisk. Disse medlemmer erkjenner at mange kjenner seg maktesløse i globaliseringen da det er lett å kjenne seg maktesløs blant millioner av menneskers desentraliserte beslutninger.

Disse medlemmer mener at om andre har frihet til å selv bestemme over sine liv, har vi ikke makt over dem, men til gjengjeld får vi makt over våre egne liv. En slik "makteløshet" er etter disse medlemmers syn bra. Ingen sitter i førersetet, for vi er alle med og styrer.

Disse medlemmer vil hevde at globaliseringen består av våre daglige aktiviteter og gjøremål. Disse medlemmer mener globaliseringen skjer innenfra, selv om mange søker løsninger i alle mulige bokstavkombinasjoner (EU, IMF, WB, FN, UNCTAD, OECD) for å strukturere globaliseringen. Disse medlemmer har forståelse for at det er vanskelig å henge med i svingene, særlig for de intellektuelle som er vant til å ha overblikk og kontroll på tilværelsen.

Disse medlemmer vil peke på at verden i tidligere tider var enkel og forståelig da det bare var en liten elite i Europas hovedsteder som hadde noen betydning for verdenshendelsene. Disse medlemmer registrerer at mange mener det blir utrolig komplekst og forvirrende når de andre kontinentene våkner til liv, og selv vanlige menneskers hverdagsbeslutninger begynner å påvirke utviklingen.

Disse medlemmer mener at verdens voksende velstand ikke er noe "mirakel" eller "under" eller noe annet av disse mystiske begreper, ingen skoler bygges og inntekter skapes av ren flaks eller som lyn fra klar himmel, det virkeliggjøres ved at mennesker tenker på nye måter og arbeider hardt for å virkeliggjøre sine ideer. Disse medlemmer vil hevde at det gjør mennesker overalt, det finnes ingen naturgitt anledning for at visse mennesker på visse plasser i visse epoker skulle være smartere og ha større evner enn andre. Disse medlemmer mener at det som fremfor alt skiller er om omgivelsene tillater og oppmuntrer ideer og arbeid, eller legger hindringer i veien, det kommer an på om mennesker får frihet og mulighet til å prøve seg frem, om de får eie eiendom, investere langsiktig, gjøre avtaler og handle med andre, kort sagt kommer det an på om de har kapitalisme eller ikke.

Disse medlemmer vil peke på at i den rike verden har vi hatt kapitalisme i en eller annen form i et par hundre år, det er derfor vi kalles "den rike verden", for det er kapitalismen som har gitt mennesker frihet og krefter til å skape, produsere og handle, og dermed få velstand. Disse medlemmer vil videre peke på at under de seneste tiår har dette systemet spredd seg over verden, i den prosess som kalles globalisering.

Disse medlemmer mener at om man vil ha klare regler og ubestikkelige tjenestemenn finnes det ikke noe effektivere middel enn kraftig deregulering, kampen mot korrupsjon er en tilstrekkelig grunn for u-land til å deregulere sin økonomi – selv om det ikke skulle lede til noen andre økonomiske fordeler.

Disse medlemmer erkjenner at det er i liberale regimer velstand skapes og utvikling opprettholdes. Disse medlemmer viser til at det finnes en rekke eksempler der like befolkninger, med like forutsetninger og samme språk og normer, utsettes for to ulike system, et markedsøkonomisk og et planøkonomisk, sentralstyrt. Et slikt eksempel er Tyskland som ble delt

i kapitalistiske Vest- og kommunistiske Øst-Tyskland, der man snakker om et økonomisk under i den vestre delen som til slutt fikk betale hele kostnaden for gjenforeningen med den østre delen. Samme sak inntraff med det kapitalistiske Sør-Korea og det kommunistiske Nord-Korea. Sør-Korea var en av de asiatiske tigre som overbeviste verden om at u-land kan utvikles.

Disse medlemmer vil påpeke at jo høyere grad av økonomisk liberalisme i et land, desto større sjanse har det å nå høyere velstand, raskere vekst, høyere levestandard og lengre levetid. I de økonomisk mest frie land er mennesker nesten ti ganger så rike som i de minst frie, og de lever mer enn 20 år lenger.

Disse medlemmer registrerer at det iblant hevdes at vekst bare kommer de rike til gode, samtidig som samfunnets fattige halter etter. Disse medlemmer viser til at to økonomer i Verdensbanken, David Dollar og Aart Kraay, har studert inntektsstatistikk fra 80 land. Deres studier viser at vekst gavner fattige i like høy grad som rike, ved 1% vekst får den fattige i gjennomsnitt 1% høyere inntekt, ved 10% vekst får den fattige i gjennomsnitt 10% høyere inntekt, ikke overalt eller alltid, det finnes unntak og variasjoner, men i gjennomsnitt.

Disse medlemmer vil vise til at det finnes ingen land som har lyktes i å redusere fattigdommen uten å ha langsiktig vekst. Det finnes ikke heller noen motsatte eksempel, det vil si land som har hatt en langsiktig stabil vekst uten at det har hatt gavnende effekt på den fattige befolkningen, mer interessant er at det ikke finnes noen eksempel på land som på sikt har vokst med stabile nivåer, uten å ha åpnet sine markeder.

Disse medlemmer registrerer at mange tror liberalisering og økonomisk vekst innebærer at ulikheten i samfunnet øker. Disse medlemmer vil hevde at dette ikke er det avgjørende spørsmålet. Det viktige er hvor bra man har det, ikke hvor bra man har det i forhold til andre, det viktige er at så mange som mulig får det bedre, og det er ikke et resultat som er dårlig bare for at visse får det bedre enda raskere enn andre. Men disse medlemmer vil påpeke at det finnes flere årsaker til at likhet er verd å strekke seg etter. En av dem er at det er sympatisk at mennesker ikke har veldig ulike utgangspunkt i livet, en annen anledning er at likhet faktisk stimulerer vekst. Mange studier viser at samfunn med høy likhet i gjennomsnitt får større økonomisk vekst enn ulike samfunn, særskilt om ulikhetene gjelder eie av jord. Disse medlemmer mener at stater med større likhet kan forventes å ha høyere stabilitet og ikke like mye politisk uro, ulikhet kan føre til konflikter, eller krav om høyere skatter og mer fordelingspolitikk, som truer veksten.

Disse medlemmer vil påpeke at det viktige i et u-land som har gamle urettferdige føydale strukturer og der en liten elite eier jorden, er jordreformer slik at flere får del i jorden og derfor kan delta i økonomien. Det er også viktig at hele befolkningen får utdannelse og at alle har gode muligheter for å låne penger, om de har ideer til forretningsprosjekter. Disse medlemmer mener det er avgjørende at ingen diskrimineres eller marginaliseres, eller hindres i å konkurrere om

posisjoner og inntekter gjennom lisenskrav, forbud og privilegier. Disse medlemmer vil hevde at en slik likhet støtter den økonomiske dynamikken, mens en omfordeling av inntektene snarere reduserer den, etter som den gjør at det lønner seg mindre å utdanne seg, arbeide og gjennomføre nye ideer.

Disse medlemmer har registrert at enkelte mener at liberaliseringsprogram og systemskifter som skjer hurtig, kan påvirke likheten i et samfunn negativt, men det finnes eksempler på det motsatte. Disse medlemmer viser til den svenske økonomen Niclas Berggren som har undersøkt hvordan en økning av den økonomiske friheten påvirker den økonomiske likheten. Disse medlemmer registrerer at i de land som har liberalisert sin økonomi siden 1985, har likheten økt, mens den har stått stille eller blitt redusert i land som har avstått fra liberaliseringer. Den raskeste økningen av likheten skjer i fattige u-land som fort reformerer sin økonomi. Disse medlemmer viser til at Berggrens resultat peker på at det er to aspekter som fremfor alt øker likheten i et samfunn, frihandel og frie kapitalbevegelser – de to mest globaliserende reformene.

Disse medlemmer erfarer at både liberalister og sosialister bruker å si at individuell frihet og økonomisk likhet står i motsetning til hverandre, for å forklare hvorfor de går imot en av disse verdiene, som mange setter pris på. Disse medlemmer vil påpeke at det ikke er sant at de er motstridige, tvert imot virker det som om likhet i frihet gir økonomisk likhet. Disse medlemmer vil understreke at eiendomsrett, næringsfrihet, frihandel og redusert inflasjon gir både vekst og likhet.

Disse medlemmer mener det frie markedet er motpolen til privilegiesamfunnet. I en markedsøkonomi kan man bare beholde en god økonomisk posisjon gjennom å forbedre sin produksjon og tilby mennesker bra varer eller tjenester. Det er i den regulerte økonomi, med utdeling av fordeler og monopol til favoriserende grupper, som de rådende forholdene sementeres. Disse medlemmer viser til at i en ufri økonomi er det den som har kontakter, muligheter til å betale bestikkelser og tid og kunnskap til å pløye gjennom tykke bøker med reguleringer, som får starte forretning og drive handel. Den fattige får aldri en sjanse, ikke engang til å starte enklere virksomheter som et bakeri eller en lokalbutikk. Disse medlemmer vil vise til at i et kapitalistisk samfunn er det fritt frem for den som har ideer og vilje til å prøve seg frem, selv om de ikke er herskernes favoritter.

Globaliseringen er etter disse medlemmers syn spesielt viktig fra denne synsvinkel, fordi den endrer ved maktforholdene og frigjør mennesker fra de lokale makthaverne, frihandelen gir konsumenter muligheten til å kjøpe varer og velge løsninger fra andre enn de lokale monopolistene, frie kapitalbevegelser gjør at selv fattige mennesker med gode ideer kan finansiere forretningsideer. Disse medlemmer registrerer at den politiske venstresiden ofte fremstiller liberalismen som de rikes ideologi, siden den forsvare eiendomsretten, men å forsvare privat eiendom er ikke det samme

som å sementere de rådende eiendomsforholdene. Disse medlemmer vil vise til at historien viser at det ikke først og fremst er de rike som tjener på at eiendomsretten beskyttes, ofte kan det tvert om være de utsatte som har mest å tape på et samfunn uten eiendomsrett. Da er det de som har mest politisk makt og kontakter, som klarer seg best og legger beslag på ressursene.

Disse medlemmer mener at der det finnes privat eiendom, kanaliseres ressurser og inntekter først og fremst til dem som er produktive og som tilbyr tjenester på markedet, og der har fattige grupper mye større mulighet til å hevde seg enn i et system styrt av makt og korrupsjon. Disse medlemmer mener at det eiendomsrett fremfor alt medfører, er å gi mulighet til å være forutseende og ta egne initiativ. Det fremmer veksten og fordeler fruktene gjennomsnittlig likt mellom rike og fattige. Disse medlemmer ser det slik at innføring av beskyttelse for privat eiendom i et samfunn har like givende fordelings effekter for de fattige og synes å være den mest vekstfremmende reformen.

Disse medlemmer vil vise til den peruanske økonomen Hernando de Soto som mer enn noen annen har pekt på hvordan fattige taper på fravær av eiendomsrett. I sin bok *The Mystery of Capital* snur han opp ned på synet på verdens fattige. Problemet er ikke at de er hjelpeløse eller eiendomsløse, men eiendomsrettsløse. De er initiativrike mennesker som sparer store deler av sin inntekt, som de bruker til å forbedre sin jord og sine bosteder. Disse medlemmer viser til at de Soto grovt beregner at fattige mennesker i den tredje verden og i tidligere kommuniststater har fast eiendom til en verdi av omtrent 9,3 milliarder dollar mer enn det som er offisielt registrert. Disse medlemmer vil påpeke at det er nesten like mye som den samlede verdien av alle foretak på de rike landenes aksjebørser, New York, Nasdaq, Toronto, Tokyo, London, Frankfurt, Paris, Milano og et dusin til.

Disse medlemmer vil vise til noen av de hinder som er lagt i veien for å få registrert eiendom eller starte sin egen forretning. Å skaffe lovlige rettigheter til et hus man har bygd på offentlig mark i Peru krevde 207 ulike administrative handlinger på 52 ulike offentlige kontor. Den som ville kjøre taxi eller starte en privat busslinje, kunne vente seg 26 måneder med byråkratiske prosesser. I Haiti kunne man bare få slå seg ned på en allmenning gjennom å lease marken i fem år og deretter kjøpe den. Men å få tillatelse til å lease krevde 65 handlinger, noe som tok mer enn to år. Å kjøpe den løs tok betydelig lengre tid. På Filippinene kunne det samme ta mer enn 13 år. Legalt å registrere en tomt i den egyptiske ørken krevde 31 myndigheters tillatelse, noe som kunne ta mellom 5 og 14 år. Å gjøre det samme på jordbruksmark tok 6–11 år, å få lisens for en fabrikk med to symaskiner i Lima tok 289 sekstimers dager, med reiser til myndigheter, køståing for å treffe rette personer, fylle ut blanketter og vente på beskjed. Dessuten kostet prosessen totalt 1 231 dollar – mer enn 30 ganger så mye som minimum månedslønnen. Slike systemer fremmer korrupsjon.

Disse medlemmer vil påpeke at for den som ikke har store ressurser eller mektige kontakter, er dette uoverstigelige hinder. Derfor tvinges fattige til å leve, bo og styre mikroforetak i den informelle sektoren, utenfor loven. Det innebærer at de ikke har noen juridisk beskyttelse, og derfor ikke våger å investere langsiktig selv om de kan. Deres eiendommer inngår ikke i et enhetlig system som følger transaksjoner og peker ut en eier.

Disse medlemmer vil påpeke utfordringen som er der når det er uklarhet i hvem som eier hva, hvordan transaksjoner skal gå til, hvem som er ansvarlig for betalinger og tjenester til adressen. Da forblir eiendommen "død kapital". Disse medlemmer erfarer at man kan ikke "skaffe" lån med slik eiendom som sikkerhet, noe som skulle kunne gi kapital for å finansiere barnas utdannelse eller investeringer og utvidet virksomhet. Den vanligste måten for småforetakere å få kapital i rike land er blokkert i u-land. Disse medlemmer viser til at uten registrert adresse og mulighet til å få sin kredittverdighet undersøkt, blir det ofte umulig å få tilgang til telefon, vann og elektrisitet. De kan ikke engang selge eiendommen, de kan heller ikke ekspandere foretaksvirksomheten gjennom å selge aksjer i den.

Disse medlemmer viser til at bare en elite i u-landene har kontakter som tillater dem å drive moderne økonomisk virksomhet. Kapitalisme uten eiendomsrett blir en kapitalisme bare for eliten. Millioner initiativrike og handlingskraftige mennesker, som skulle kunne bli fremtidens entreprenører, forblir i fattigdom.

Disse medlemmer vil påpeke at dette er en av årsakene til at Russlands økonomi ikke har utviklet seg. Til tross for at kommunismen har falt, har den russiske staten fortsatt ikke innført et enhetlig system med privat eiendomsrett til jorden. Disse medlemmer viser til at jorden anses i allmennhet å være eid av staten, og lånes eller tinglyses bare ut til brukerne. Å investere blir derfor meningsløst, å selge eller belåne utenkelig. Disse medlemmer viser til at færre enn 300 000 av totalt ca. 10 millioner russiske bønder har noe som kan ligne eiendomsrett til sin jord. Staten har klare restriksjoner for hva mennesker gjør på den jord som egentlig er deres egen. Disse medlemmer mener jordsosialismen blokkerer investeringsmuligheter og hindrer også utviklingen av et moderne kredittsystem. Transaksjonene søker seg i stedet til det svarte markedet. Disse medlemmer viser til at iblant omtales Russland som en slags hyperkapitalisme. Dette er nonsens ut fra alle rimelige begrep om kapitalisme. Den russiske jordsosialismen, i kombinasjon med et formidabelt mylder av næringsreguleringer og handelskontroller, gjør at *Heritage Foundation* bedømmer at det bare er den 127. frieste økonomien av 155 undersøkte, og *Economic Freedom of the Worlds* tilsvarende sammenligning ser det som land 117 av 123, etter land som Syria og Rwanda.

Disse medlemmer mener at en annen viktig årsak til forskjellen på fattig og på rik er reguleringen av jordbruket. Mange u-land har gjennom blant annet prisreguleringer og leveransekrav forsøkt å gavne

bybefolkningen på bøndenes bekostning. Dette er en del av et forsøk på å tvinge frem en industrialisering gjennom å beskatte og regulere jordbruket slik at overskuddet overføres til industrien. Men dette har medført at jordbruket har ramlet sammen. Det har blitt plyndret på ressurser som hadde vært nødvendige for å effektivisere dagligvareproduksjonen. Disse medlemmer erfarer at det i mange land i Afrika og Latin-Amerika er skapt en ond sirkel, med stor utflytting fra den utarmede landsbygda til byene. Men det finnes ingen stor etterspørsel på industrivarer ettersom landsbygda fortsatt er fattig, så arbeidsløsheten og fattigdommen øker i byene – og med den hjemløshet, kriminalitet og prostitusjon.

Disse medlemmer erkjenner at kapitalismen ikke er et perfekt system, og ikke bra for alle hele tiden. Globaliseringskritikere er dyktige til å peke på enkelte dårlige eksempler – en fabrikk som har lagt ned, lønn som har blitt senket. Men disse medlemmer mener at ved bare å gi oppmerksomhet til enkelte negative tilfeller risikerer man fullstendig å formørke innsikten om hvordan et politisk system fungerer generelt, og hvilke fantastiske verdier det gir de aller fleste, sammenlignet med andre alternativ. Vi kan finne ulemper og problem med alle politiske og økonomiske system, men det bør ikke føre til at vi avviser alle løsninger.

Disse medlemmer mener det kan være fornuftig å se på hvordan politikk påvirker utviklingen. Da kan det være nyttig å sammenligne de verdensdeler som er etterkrigstidens to store kontraster, vekstmirakelet i Øst-Asia, respektive katastrofenes Afrika. Disse medlemmer vil vise til at Zambia var nesten dobbelt så rikt som Sør-Korea i 1964. I dag er Sør-Korea omtrent 27 ganger rikere enn Zambia. Taiwanerne var før omtrent like fattige som befolkningen i Kongo, i dag er de nesten like rike som spanjolene, mens Kongo nesten har stått stille. Hvordan kunne det gå så bra i Asia – og så ille i Afrika?

Disse medlemmer vil peke på at det som skilte de østasiatiske landene fra andre var at de satset på å opprette og beskytte eiendomsretten, de skapte et regelverk til beskyttelse for bedriftseiere og konkurranse, valutapolitikken var stabil og inflasjonen lav. De satset på utdannelse til alle, noe som ga en kunnskapsrik befolkning som kunne utvikle landet. Ettersom de satset på den lavere utdannelsen, og overlot den høyere utdannelsen til det privatfinansierte markedet, fikk politikken en likhetsprofil og garanterte at høyskolene var innrettet på økonomiens behov.

Disse medlemmer vil videre fremheve at de østasiatiske statene gjennomførte jordreformer som tok fra gamle eliter den jord og de privilegier de hadde. Det skapte forutsetninger for hele befolkningen til å delta i økonomien. Bøndene fikk forholdsvis fritt disponere sitt overskudd, spare og investere som de ville. Derfor fikk de interesse av å effektivisere jordbruket. Disse medlemmer viser til at den økte avkastningen gjorde at landene kunne forsørge med mat og at arbeidskraft ble frigjort til industrien som i sin tur møtte en økt etterspørsel da landsbygdsinntektene økte. Disse medlemmer viser til at disse statene

har vært mer interessert i å skape arbeidsplasser enn av minimumslønn og arbeidsmarkedsregulering. Dette har gitt de fleste arbeid, og siden har lønningene steget med produktiviteten.

Disse medlemmer vil peke på at i andre u-land er bedrifter utsatt for voldsomme reguleringer, og det kreves lisenser og tillatelser for å få starte næringsvirksomhet. Østasiatiske stater har derimot hatt utpreget næringsfrihet, innbyggere med ideer har kunnet starte bedrifter med et minimum av byråkratisk krangel, og arbeide uten detaljkontroller og prisreguleringer.

Disse medlemmer viser til at selv om mange av de østasiatiske landene har styrt kreditter og subsidier til næringslivet, har de i mindre grad enn i andre u-land gjort det ut fra hvilke venner de har blant bedriftseierne, hva særinteressene synes eller hva som er prestisjeprosjekter. Tvert imot har statene vært forholdsvis selvstendige mot særinteressene og siktet seg inn på prestasjon og markedets krav. Prisene i økonomien har vært mye mer markedsstyrt enn i andre u-land, landene har ikke hatt priskontroller og ikke forvridd verdensmarkedsprisene. Derfor har investeringene skjedd der de har hatt størst sjanser. Disse medlemmer viser til at målet har vært å satse på de sektorer der landene er mest effektive og har fordeler i forhold til andre land.

Disse medlemmer viser til at disse landene har satset hardt på å integreres i den internasjonale økonomien. De tilhører verdens mest eksportorienterte økonomier og har ønsket velkommen store investeringer fra utenlandske bedrifter. Disse medlemmer vil peke på at jo større handel landene i regionen har hatt som andel av BNP, desto høyere vekst har de også hatt. De fleste av dem har hatt tollbeskyttelse mot import, men det gjelder også resten av Asia, Afrika og Sør-Amerika. Det spesielle med de østasiatiske landene er at de benyttet den politikken i mindre grad enn andre u-land, og at de oppga den betydelig tidligere. Disse medlemmer vil vise til at mens andre satset på å bli selvforsørgende og unngå handel, satset de østasiatiske økonomiene tvert om på internasjonalisering. På 1960-tallet begynte de å stimulere eksporten, blant annet gjennom å avskaffe tilstandskrav og gi eksportører og deres leverandører fullstendig frihet fra importavgifter.

Disse medlemmer vil vise til at i henhold til den åpenhetsindeks som Harvard-økonomene Jeffrey Sachs og Andrew Warner har konstruert, var disse landene blant de første u-land til å åpne sine økonomier, gjennom reduserte avgifter, avskaffing av kvoter, fri eksport og en konvertibel valuta. Taiwans, Thailands og Malaysias økonomier anses som "åpne" fra senest 1963, Japans fra 1964 og Sør-Koreas fra 1968. Hongkong har bedrevet en mer liberal handelspolitikk enn noe annet land i verden. Disse medlemmer viser til at samme type omveltninger drøydte til begynnelsen av 1990-tallet i Sør-Amerika og har ennå ikke inntruffet i Afrika. Langt fra å være et eksempel på at regulering og statskontroll fungerer, viser det østasiatiske miraklet etter disse medlemmers syn at en markedsbasert økonomi skaper utvikling.

Disse medlemmer vil vise til den kontrasten til Øst-Asia som vi finner i Afrika, spesielt sør for Sahara. Der finnes de fleste land som har fått redusert sin BNP pr. innbygger siden midten av 1960-tallet, der finnes verdens største konsentrasjon av fattigdom, dårlig helse, underernæring, analfabetisme og barnarbeid. Til forskjell fra den øvrige verden har kontinentet de siste 30 årene opplevd redusert levestandard og økt nød. Disse medlemmer vil peke på at det finnes visse naturgitte faktorer som bidrar til dette. Det tropiske klimaet gjør at parasittsykdommer florerer, jorden er mindre fruktbar og naturkatastrofer vanligere enn i vår del av verden. En tredjedel av befolkningen bor i land som helt mangler forbindelse med havet og får dermed betydelige vanskeligheter med å knyttes til internasjonale markeder og handelsstrømmer. De gamle kolonimaktens merkelige grensedelinger og diskriminerende politikk har bidratt til en vanskelig etnisk og språklig sondring innenfor statene, og en stor del av kontinentet slites i stykker av krig og konflikter.

Men disse medlemmer vil vise til at andre områder med natur og kultur imot seg har klart seg mye bedre enn Afrika. Selv faktorer som krig og sult har politiske årsaker – ingen demokrati har noen gang blitt rammet av sultkatastrofer, og to demokratier har aldri gått til krig mot hverandre. Disse medlemmer mener dette viser at det for en stor del er et lands institusjoner og politikk som avgjør mulighetene til utvikling. I det perspektivet utmerker Afrika seg, fremfor alt ved at Afrika i større grad enn andre kontinenter er blitt rammet av politisk undertrykkelse, korrupsjon, planøkonomi og proteksjonisme. De afrikanske lederne har arvet en hierarkisk og repressiv politisk struktur fra kolonimaktene og utnyttet den til å undertrykke andre folkegrupper og landsbygda og til å krenke grunnleggende rettigheter.

Disse medlemmer viser til at de afrikanske lederne har villet unngå både de gamle kolonimaktens politikk og risikoen for å havne i et handelsavhengig forhold med dem. De har derfor forsøkt å bygge selvforsørgende økonomier med høye avgifter og sosialisert og detaljstyrt industri. Økonomien har blitt styrt med pris- og valutakontroller, og de offentlige utgiftene har tidvis løpt amok. Byenes eliter har systematisk utnyttet landsbygda. Disse medlemmer viser til at i stedet for å skape markeder innførte landene oppkjøpsmonopol som betalte usle priser og innførte statlig distribusjon av dagligvarer. Dette innebar at staten la beslag på hele jordbruksoverskuddet, noe som utarmet bøndene og avvirket handelsmannens yrke. Disse medlemmer viser til at produksjonen ble redusert, noe som hindret industrialiseringsplanene og truet samfunnene når økonomien begynte å snu nedover på 1970-tallet. Etter å ha forsøkt å låne seg ut av krisen var mange afrikanske stater i fritt fall i midten av 1980-tallet, strukturene brøt sammen, mennesker sultet, det fantes ikke medisiner og maskinene stoppet ganske enkelt når batteriene tok slutt, uten å kunne erstattes. Siden da har fallet stoppet opp, men det har ennå ikke gått oppover.

Disse medlemmer mener det ikke er ørken og tørke som er årsaken til Afrikas sult og lidelse, men politiske undertrykkere som systematisk har slått i stykker landenes potensial og befolkningens muligheter. I stedet for å bli "avhengig" av handel har disse statene blitt avhengige av u-hjelp. Disse medlemmer viser til at Afrika sør for Sahara er det området som har fått mest u-hjelp pr. innbygger i hele verden. For visse stater er den årlige u-hjelpen dobbelt så stor som de egne inntektene. Men pengene har ikke gått til nødtilfeller, men ofte blitt brukt til å opprettholde regimer som har utnyttet befolkningen. Disse medlemmer viser til at mange vestlige bistandsgivere forklarte at disse land ikke var modne for demokrati og individuelle rettigheter, og at de burde satse på å planlegge økonomien og redusere sitt handelsavhengighetsforhold. Resultatet har ikke latt vente på seg. Potensielle næringer har blitt slått i stykker, og fra at Afrika på 1960-tallet hadde 5% av verdenshandelen, har man i dag bare 1%.

Disse medlemmer viser til det kaos som ofte eksisterer hos myndighetene i land i Afrika. Byråkratiet ignorerer ofte rutineene, tjenestemenn ignorerer ordre ovenfra og gjør vanligvis motsatt, domstolene er sjelden upartiske og beskytter ikke eiendomsretten og inngåtte kontrakter, korrupsjonen er betraktelig utbredt og lamslår hele stater, tjenestemenn krever bestikkelser for at mennesker skal få arbeide og handle, noe som gjør det vanskelig for bedrifter og umulig for de fattige. Det er ikke meritter som styrer i forvaltningen eller økonomien, uten ofte vennskaps- og familieband. Disse medlemmer mener globaliseringsskeptikerne har rett i at Afrika har blitt marginalisert. Men det kommer av at de ikke har deltatt i globaliseringen, men blitt utsatt for sosialisme, gangsterstyre og proteksjonisme. For Afrikas folk har globaliseringen nesten bare ført til at deres ledere flyr til konferanser i andre land.

Disse medlemmer mener at det verden trenger, er mer globalisering ved stadig å liberalisere og avregulere og dermed gi befolkningen håp og muligheter. Disse medlemmer mener de fremskritt som tross alt er skjedd i verden, kan oppnås for hele befolkningen med riktig politikk. Men disse medlemmer tror ikke på en internasjonalt styrt globalisering. Disse medlemmer mener at historien kan vise til nok av feilslåtte eksperimenter der man gjennom styring skulle gi det gode liv til alle. Disse medlemmer mener oppskriften på god politikk finnes og at den tilpasset hvert land og hvert folk må gis en sjanse. For å oppmuntre og bistå til en slik positiv utvikling må den rike verden opptre på en måte som gir riktig politikk.

Disse medlemmer mener dagens politikk på særlig handel og bistand dessverre ikke bidrar til den nødvendige endring. I mange tilfeller har u-hjelp ført til stagnasjon og korrupsjon og økt gapet mellom fattig og rik. Pengene har i mange tilfeller gått til "fordelene".

Disse medlemmer erkjenner at globaliseringen medfører konkrete utfordringer og enkelte nye problemstillinger, særlig knyttet til kriminalitet og terrorisme. Disse medlemmer mener vi i enda sterkere grad enn i dag må søke å bekjempe slik kriminalitet og terrorisme. Disse medlemmer mener imidlertid at kun nasjonal kamp mot slike fenomener ikke vil føre frem og at det er viktig å ha en helhetlig internasjonal politikk. Men det handler ikke om å skape nye styringsstrukturer, men å bidra til liberalisering og fredelig samkvem mellom nasjoner og folk. Disse medlemmer mener økt økonomisk integrasjon motvirker fattigdom og kriminalitet og bidrar til å trekke land og folk ut av isolasjon.

FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen samarbeide med andre land om at utslipp fra internasjonal luft- og skipsfart underlegges et strengere klimaregime, for eksempel gjennom Kyoto-mekanismene.

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen utrede grunnlaget for muligheten til å fremme forslag om en global strategi for "failed states" i relevante internasjonale fora.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 3

Stortinget ber Regjeringen utrede grunnlaget for og fremme forslag om en internasjonal gjeldsdomstol for fattige land under FNs kontroll.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

St.meld. nr. 19 (2002-2003) – En verden av muligheter - globaliseringens tidsalder og dens utfordringer – vedlegges protokollen.

Oslo, i utenrikskomiteen, den 9. februar 2004

Thorbjørn Jagland
leder og ordfører

